

Moravská universita.

Napsal dr. Vlad. Novák, t. č. rektor české vysoké školy technické v Brně.

Během času již několikráte se zdálo, že k zřízení druhé české university v Brně dojde, ale naděje ubývalo a zklamání se dostavovalo tím častěji, čím více se otázka čistě osvětová přeměňovala na záležitost politickou. Přestávaly důvody věcné, o nezbytném doplnění školství moravského, o jeho vyvrcholení v druhou universitu, měla rozhodnouti pouze náhodná situace politická. Politické poměry měnily se zatím stále pro nás nepřiznivěji, na přední požadavek národa odpovídalo se jen sliby a to stále chudšími, v nichž konečně nebylo zmínky ani kdy ani kde se druhá česká universita zřídí.

V době přítomné usíná pak celá otázka tak povážlivým způsobem, že jest nejvyšší čas vytrhnouti ji z tuhé resignace, rozvířiti nejširší vrstvy národa a pozvednouti požadavek druhé české university na prvé místo našich kulturních snah.

Proto uspořádána dne 12. února v městech českých v Praze, Čáslavi, Čes. Budějovicích, Hradci Králové, Kolíně, Nymburce, Pardubicích, Plzni, Táboře, Chrudimi, Ml. Boleslavi, Slaným a Němec. Brodě, na Moravě mimo Brno v Kroměříži, Přerově, Prostějově, Olomouci a Uherském Hradišti a ve Slezsku v Pol. Ostravě manifestační schůze pro druhou českou universitu v Brně. V těchto schůzích předstoupili před veřejnost zástupcové všeho školství naší vlasti, aby manifestovali ve prospěch

požadavku nezbytného pro náš kulturní život, požadavku lidského a spravedlivého, který by se rozuměl jinde jako přirozené právo sám sebou, který ale u nás je obrazem veliké křivdy a nespravedlivosti, jež se na nás páše národním naším odpůrcem, chlubícím se vysokou kulturou a svobodomyslností svou týmiž ústy, jimiž nám upírá práva na život duševní.

Uvádím především několik nutných číslic – neboť čísla mluví :

Rakousko má v Cislajtánii celkem 8 universit. Připadá tudíž jedna universita na 3'3 milionu obyvatel. V Uhrách jsou 3 university, jedna na 6'4 mil. obyvatel. U ostatních států evropských mimo Ruska, Portugalska a Bulharska jest všude tento poměr příznivější. Zvláště pak malé země jako Belgie, Nizozemí a zejména Švýcarsy vynikají velkým počtem universit. Obdoba těchto nepříznivých poměrů pro vyšší vzdělání národů rakouských jeví se také v průměrné návštěvě universit rakouských, srovnáme-li ji s průměrným počtem posluchačů na universitách cizozemských. V Rakousku připadá totiž na jednu universitu 3200 posluchačů průměrně. Ve Francii je tento poměr určen číslem 2700, v Německu 2600, university v Anglii a Švédsku mají průměrně jen 1700 posluchačů, university holandské a švýcarské pouze 800 posluchačů.

Jsou-li hořejší čísla nepříznivými pro Rakousko z tohoto stanoviska evropských vysokých škol, jsou poměry ty daleko křiklavější se stanoviska slovanského a zvláště českého. Němci mají v Rakousku universit pět, každou průměrně pro 1'8 mil. Němců, Poláci mají university dvě, jednu průměrně na 2'1 mil. Poláků, Češi pak pouze jedinou universitu pro 6'0 milionů Čechů! Na třech slovanských universitách tísni se více než dvakráte tolik posluchačů, kolik je jich na čtyřech universitách německých! Na jediné české universitě v Praze studuje bezmála tolik posluchačů jako na třech německých universitách rakous. v Praze, Štýrském Hradci a Innomostí! Německá universita v Černovicích, která má asi 800 posluchačů, je zřízena pro 160.000 Němců! Kolik universit připadalo by pro národ český dle této podivuhodné matematiky!

Stejnou, urážející nespravedlivost hlásají čísla udávající peněžní náklad pro rakouské university německé a slovanské. Na letošní rok rozpočteno jest okrouhle 15 milionů, z nichž na německé university připadá 9'5 milionů, na slovanské pouze 5'5 milionů. Vídeňské umění počtářské převrací tu jednotně poměr přímý v poměr nepřímý: Proto že je Němců v říši rakouské 36% všeho obyvatelstva a Slovanů 60%, dostane se Němcům

na university 63⁰/₀ a Slovanům pouze 37⁰/₀ obnosu na university určeného!

V Praze, kde vedle hýčkané, vládou protěžované university německé, choulí se její česká družka jako chudobná popelka, platí vláda průměrně na jednoho německého posluchače 830 K, na posluchače české university nedostane se ani polovice, totiž pouhých 370 korun.

V souvislosti s tím je ovšem počet učitelských sil a vypravení a dotování universitních ústavů pražských. Pražská universita česká má při 4430 posluchačích 75 řádných a 37 mimořádných profesorů; na německé universitě v Praze, ačkoliv tam studuje pouze 1760 posluchačů, je téměř stejný počet učitelských sil, totiž 71 řádných a 22 mimořádných. Všechna podání profesorských sborů českých fakult v Praze, ať se týkají zřízení nových stolic profesorských nebo pomocných sil vyučovacích, dotací, nutných zařízení atd., srovnávají se vždy ve Vídni úzkostlivě s poměry na německé universitě pražské, a není-li žádané místo a pod. již na německé universitě zřízeno, jest spečetěn osud žádosti české. Všechno se vyřizuje v nejpříznivějším případě na rovnost, ačkoliv poměr posluchačů obou škol jest 5 : 2. Není-li pak vyhnutí a musí-li již vláda českému požadavku vyhověti, dá se totéž německé universitě, která se laskavě na český požadavek upozorní. Eklatantní příklad tohoto hesla, jež v zasvěcených kruzích zní: Prag-Deutsch a Prag-Böhmisch a které v plné platnosti přešlo na obě techniky brněnské, je urychlená novostavba německé techniky v Brně, sotva přijat a schválen byl návrh na novostavbu české techniky brněnské.

Vedle uvedených čísel volají též hlasem zoufalým po nápravě trudné poměry, ve kterých živoří již více než čtvrt století jediná naše Alma Mater, poměry, jež mají svůj původ v nepřízni vlád vídeňských.

Po rozdělení university v Praze r. 1882 velmi špatně pochodily všechny české fakulty, zejména lékařská a filosofická. Přírodovědecké ústavy těchto fakult zřízeny byly jako nedostatečná provisoria v místnostech najatých, nebo bylo sice něco vystavěno, ale s takovou šetrností, že hotové stavby nestačily pro rostoucí počet posluchačů, sotva byly otevřeny. Jak spravedlivě se měřilo v dotacích, je patrné z tohoto příkladu, vzatého námatkou z četných pravidelných příkladů jiných. V letech 1902 – 06 měla česká lékařská fakulta více než dvakrát tolik posluchačů co německá fakulta v Praze, ale na ročních dotacích vyplaceno bylo české fakultě za tu dobu o 70.000 K méně než fakultě

německé, která tak v pěti letech získala více o celou jednu roční dotaci!

Jak se při tom chovalo ministerstvo kultu a vyučování k oprávněným žádostem české lékařské fakulty, toho drastickým příkladem jest zpráva o lékařské fakultní schůzi konané dne 19. listopadu 1905. V protokolu této schůze zaznamenána jsou tato poučná data: V lednu r. 1901 podal sbor české fakulty lékařské ministerstvu kultu a vyučování memorandum o nedostacích a potřebě nových přírodovědeckých ústavů a poněvadž vyřízení nedocházelo, opakoval svoji žádost v lednu 1902. Teprve r. 1905 přišlo vyřízení v tom smyslu, aby každý přednosta ústavu podal odděleně své návrhy na stavbu a případná zařízení svého ústavu. Fakulta podala pak již v březnu 1905 sedm takovýchto žádostí, které byly vyřízeny ku podivu rychle. Vrátily se již v červenci téhož roku zpět s poznámkou, že byly podány pod společným rubrem a je nutno i toto rubrum podati odděleně. Ovšem že bylo ihned vyhověno žádané formalitě — s jakým výsledkem, dalo se již po uvedených zkušenostech očekávat. Tak tedy se zachází s oprávněnými požadavky jediné university, za níž stojí šestimilionový národ! To není jen tvrdošíjně neporozumění základním, přirozeným právům lidským, není to jen nevěle, ale zřejmý výsměch!

Mnoho by vyžadovalo aspoň stručně líčiti martyrium české filosofické fakulty v Praze. Teprve v poslední době splněny nejkřiklavější nedostatky vystavěním ústavu chemického, fysikálního a zvláště budovy pro některé přírodovědecké ústavy. Boj za tyto ústavy — toť celá epopeje! Z mladých, nadšených profesorů, kteří po rozdělení university zařizovali provisoria a připravovali vedle toho plány ústavů definitivních, dočkalo se jen několik a to jako šediví starci ústavů definitivních, většina jich zemřela v naději lepších dob.

Náprava pokračuje krokem hlemýžďím. Filosofická česká fakulta v Praze stále se prostírá od Vyšehradu k Letné a od Vinohrad k Hradčanům, v najatých nedostatečných místnostech, které jsou paskvilem na zásady hygieny, tísni se spousty posluchačů, píšou na oknech a stupínku před katedrou, v atmosféře, již nelze dýchat. Prosemináře, semináře a laboratoře jsou do slova přecpány, personál ústavu nestačí ani počtem ani časem, byt si ukládal povinnosti trojnásobné.

K nové budově universitní byl sice položen již základ, dne 1. prosince 1908, tedy více než před dvěma roky — o počátku stavby se však v poslední době ani nemluví!

Neblahé tyto poměry, které tlumí a dusí jak studium posluchačů, tak i veškerý vědecký život universitních učitelů, značně by ozdravěly zřízením druhé české university v Brně! Marně hledám vystižnější věty nad charakteristický výrok Masarykův: »Musíme míti university dvě, abychom měli jednu!«

V konkurenci, v ušlechtilém závodění vědeckém i učitelském obou vysokých škol je záhada zdárného jich života! Mladá družka v Brně, ačkoliv by síly své přijala z legií docentů ctihodné Almae Matris z Prahy, stala by se za nedlouho pramenem nového života pro universitu pražskou. Mnoho starého by provětralo, posluchači by nabyli volnosti v rozhodování se pro tu neb onu školu, osobní stránka tkvící nyní na mnohých sporech vědeckých ustoupila by do pozadí a vědecká úroveň obou ústavů by bezpodmínečně stoupala.

Letos je zapsáno na universitě české 4432 posluchačů, mezi nimi 936 Moravanů a Slezanů. Uvážíme-li, že několik set posluchačů moravských a slezských studuje na universitě ve Vídni, a že i čeští studenti z východních a jihovýchodních Čech měli by blíže do Brna, vychází z toho slušný počet posluchačů pro druhou českou universitu v Brně, která by jistě návštěvou předčila záhy německou universitu Černovickou a brzy dosáhla počtu posluchačů university v Innomosti.

(Dokončení.)

F. Háek:

Ze studentské politické literatury.

Těchto několik poznámek píšu, abych upozornil na tři zajímavé studentské publikace, které hodně zasahují také do politiky a jsouce oficielními projevy dvou skupin studentských mají snad i jistý programový význam. Tyto knížky jsou: »Protokol I. sjezdu pokrokové mládeže v Hradci Králové« (Knihovna studentské Revue, sv. III.), »Směr radikálně pokrokový ve studentstvu« (Knihovna Časopisu pokrokového studentstva, sv. IX.) a »Protokol II. sjezdu pokrokové mládeže v Chrudimi« (Knihovna Studentské Revue, sv. V.).

Upozornil mne na ně blíže článek »Deset let studentského života« v 2. sešitě letošní Studentské Revue, podepsaný C. Č. (jest redaktor St. R. C. Čechrák); pisatel pojednává v něm o zmíněné publikaci státoprávních studentů podávající výbor

z jejich článků za léta 1898—1908, uvádí několik výňatků z ní a připojuje: »Nemyslíte, že čtete protokol hradeckého sjezdu? — Právě, že ovšem práce je hlavní, nic to nám neubírá na zásluze, jest-li že jsme v Hradci dospěli k týmž závěrům, jaké už dříve byly učiněny.« — Redaktor orgánu realistického studentstva neváhá přiznati, že jeho skupina při formulování svých názorů hlavně na poměr studentstva k politické straně dospěla v podstatě k týmž větám, které radikální pokrokaři před osmi a desíti lety hájili proti studentům, kteří při nejmenším sympatisovali se stranou realistickou nebo »vycházeli z realismu«. To neshledáváme ve studentském životě často — je to chvilkový záchvat či symptom?

Protokol o hradeckém sjezdu znám; bylo na něm manifestálně shrnuto, co studentská organizace české strany pokrokové celý rok před tím se snažila provádět a uplatňovat: politickým vzděláním proti politické indiferentnosti, poměr k straně volný, strana je jen jedním z prostředků politického vzdělání, umožňující jistou praxi, studentská léta je doba přípravy k životní praxi, také pro veřejný život atd. A nyní v sborníku článků protivné strany čteme: »Zdůrazňujeme ještě jednu věc: politické vzdělání intelligence. Jsme přesvědčeni, že velkých našich cílů politických lze dosáhnouti jen tehdy, budou-li politickými vůdci národa lidé řádně politicky vzdělaní, lidé povahově propracovaní a širšího rozhledu«, anebo: »Má student pěstovati politiku? Otázka ta je pro nás dávno rozřešena ve smyslu kladném; plyne to z širokého pojmání politiky jako snahy po reformě nynějších poměrů. Právě-li se, že se má inteligent zabývatí politikou teprve, až vystupuje a vstoupí do praktického života, spadá patrně doba přípravy do let studentských. Ale nestačí příprava pouze theoretická, je třeba i průpravy praktické« a: »Nemyslím také, že by bylo zvláštním neštěstím, když ten, kdo ve studentských letech se hlásil k nějaké straně, později dospěje k jiné, když se to neděje z prospěchářských důvodů.« —

Citovaná poznámka p. Čechráka týkala se především toho, že v názoru na poměr studenta k politice dospěla realistická skupina v r. 1909 tam, kde radikální pokrokaři byli již před několika lety. Jeho skupina dospěla k těmto názorům samostatně, orgán radikálních pokrokařů měl na jejich vývoj pramalý vliv, p. Č. toho lituje: »Nemusili jsme se zbytečně obírat počátečními neujasněnostmi a mohli hned promýšlet věc intensivněji.«

Všimněme si však také programových rozdílů, resp. poměru studentstva radikálně pokrokového k politickému realismu, dle

toho, jak jsou tyto rozdíly vysloveny v člancích sebraných v knize „Směr radikálně pokrokový ve studentstvu“. Vlastně tam určité vypočítávání a vyslovení jich marně hledáte; jsou tam takovéto všeobecné fráze: „Stále jasněji si uvědomujeme, že rozpory a neshody mezi pokrokářstvím a realismem nejsou osobní škorpení a tvrdohlavost několika lidí, že se netýkají pouze stránky politické, nýbrž že tu jsou základní rozdíly ve všem názoru světovém, v otázce náboženské, názoru na smysl dějin, naše obrození, humanitu atd.“ Které ty rozdíly jsou, hledáte marně. Nejvýše najdete taková paušální velká slova: „Rodící se realismus (politický) dal jednomu svoji racionalistickou praksi a vychoval v nich neblahé typy s jizlivým cynismem proti každému bezprostřednějšímu projevu národních instinktů. Chyběly jim dispozice víry v plnější český život. Nebylo tu tvořící energie mládí;“ a na druhé straně: „... nepochopení velikého, právě v dnešní době důležitého výchovného významu ideje, která pojí t. zv. mladé strany: udržování nacionální jednotu a smysl pro hrdinství, heroism; neboť v tomto smyslu, nejzákladnějším z politických instinktů, které rozhodují v dějinách, a u nás tak pokleslém, je tajemství vítězné národní síly.“ Slova, slova — —

O státním právu, které přece je hlavní casus belli mezi státoprávníky a nestátoprávníky, se v těchto sebraných člancích mluví celkem málo (v pozdějších více a trochu jinak) a sice také takto: „Stavěly-li staré směry politické státoprávní cíl český na pouhých dokumentech historických, stavíme my jej na moci a síle českého národa, nikterak však nepodceňující historické stránky státoprávního programu.“

Mnoho pravdy je v tvrzení, že stoupenci směru radikálně pokrokového jsou pro svůj politický směr „citově determinováni“; je v tom jejich psaní o politice příliš mnoho vzníceného citu: už jsme četli nahoře o heroismu, o vítězství instinktů „naše živení nebude mít konce, nevysvobodíme-li se politickým činem ze svého postavení“, „úkolem českého národa jest, aby sjednotě vůle a energie svých členů, probudě v lidových massách všechny české touhy, celou tuto velikou sílu vrhl k smělému útoku za svou budoucnost“ a pod. Už výběr slov a úsloví mluví: temperamentní mládí, právem nespokojené s přítomností, proto radikalismus. Je zajímavé srovnat s tím zase tento výňatek z lonské Studentské Revue (str. 255.): „Realistické pokrokářství a radikalism, to zdá se být neslučitelno. Radikalism jsme považovali za pochybený: dělat skoky, nerespektovat pomalost vývoje, chtít nemožnosti — státoprávní radikalism. To je ovšem zruďný

radikalism. Ale není krásný radikalism, jenž chce „důkladnou revisi a reformu“, nedělání zásadových kompromisů, nespolečování s klerikály, politickou zodpovědnost?“

Co chci říci tímto srovnáváním? K tomu by bylo třeba prohlédnout ty studentské listy obou stran a říci si, že ty dvě skupiny mládeže, které když uvažují nepředpojatě, docházejí k stejným názorům, potíraly se jako nejhorší nepřátelé, pravidelně střelami – důvody brannými z nadsazování, nedoceňování, neznalosti, falšování . . . A z toho rostly osobní propasti, znamenitá potrava našeho straničtví. Je již skoro směšné – a bude jistě bezvýsledné – opakovat, že právě mládež by v takových politických, programových diskusích měla být velmi opatrná.

Tyto citátové poznámky zakončím zase delším výňatkem, tentokrát z první, tedy jaksi rámcové, řeči chrudimského sjezdu pokrokové mládeže (1910): „Ale musím se zmínit o jedné vadě našeho veřejného života, která ho snižuje a která stěžuje snahy po buzení účasti v něm. Nazval bych ji straničkáření. Dotýkám se tu zejména toho společenského nezdravého separatismu, který se vyvinuje i mezi pokrokovými lidmi jen proto, že jsou v různých stranách, separatismus, který se pak přenáší do mládeže, kde je ještě méně odůvodněný . . . Právě mladí lidé, kteří nemají obvykle toho silného smyslu pro otázky taktiky, by proto ve svém straničtví neměli vidět již důvod, proč by paušálně každého mladého příslušníka druhé strany pokládali za nepokrokového. Přiznal bych oprávnění tohoto společenského šrankování, kdyby s politickým vyznáním krylo se eo ipso i vyznání etické. Ale to u politických stran by mělo být vyloučeno, poněvadž organisovat lidi politicky je možno jen na základě souhlasu s programem zákonodárných požadavků, organisovat lidi také na základě etických principů vedlo by k církevnictví, se všemi vadami církevnictví, jako je ta, že se člověk k vyznání přihlásí, ale neplní ho svým životem.“ – „Učiníme tím krok k sjednocení mladých pokrokových lidí, krok k tomu, aby mizela ta nevyhraněnost našich politických stran, kde často v jedné straně organisováni jsou zároveň elementy protichůdné: pokrokové a konservativní.

Doufám, že nynější zformování politických stran není definitivní, a přál bych si, aby naše sdružení mládeže tím, že se nebudou ostře stranicky uzavírat, nýbrž hlavně k politickému vzdělání pracovat, připravila půdu k sblížení mladých pokrokových lidí – k velké straně pokrokové.“

Upozornit na těchto několik zajímavých projevů a s nimi na publikace, v nichž jsou obsaženy, bylo úkolem mých řádků.

Finsko a výtvarné umění.

(Přeloženo z rukopisu.)

Jako jinde, tak i u nás, ve Finsku stálo mnoho práce, než umění v širší veřejnosti vzbudilo zájem a vyvolalo pro svůj rozvoj místní podpory hmotné. Před r. 1846 nelze o nějakých zájmech pro umění nebo o nějakém uměleckém životě vůbec mluvit, tím méně o nějaké samostatnosti finského výtvarného umění; zajímaly se o ně nanejvýš jen některé aristokratické rodiny.

Když v rusko-švédské válce (1808—1809) Finsko skoro samotno bránit se muselo přemocnému Rusku, probudilo se i u nás vlastenecké vědomí: »Švédy nejsme, Rusy býti nechceme — jsme Finy.« A když pak s počátku své vlády humanní car Alexander I. zajistil Finsku jistou autonomii, počalo se také u nás horlivě pracovati pro lid a zemi směrem, který naznačovali velcí Finové — Lönnrot, Snellman a Runeberg. Tak mezi jinými institucemi byla v hlavním městě Helsinky (Helsingfors) zřízena pro nás velmi důležitá »Společnost finské literatury« v r. 1831 a později zas v r. 1846 založen t. zv. »Finský spolek umělecký« za tím účelem, aby pěstován byl zájem a vkus pro výtvarné umění, aby podporování býti mohli mladí lidé, kteří mají sice nadání, ale nemají ku svému zdokonalení nutných peněz. »Finský spolek umělecký« a jeho přátelé získali si největších zásluh o výtvarné umění finské, jemuž s úspěchem spolek razil dráhu jak materiálně tak i morálně.

Od svého založení pořádá spolek výroční jarní výstavy umístěné od roku 1887 v »Ateneu«, sídle finského výtvarného umění; tam umístěny jsou spolkové galerie čítající na 1000 čísel z oboru malířství i sochařství, mimo lepty a rytiny. Roční tyto výstavy vzbudily v širší veřejnosti nejen zájem pro umění, ale získaly mu i podpory hmotné tím, že spolek nejen sám umělecká díla k slosování zakupuje, ale i obecnstvu poskytuje příležitost ke koupi. Tak na př.: V jarní výstavě roku 1909 zakoupilo obecnstvo 26 předmětů za 3545 finských marek (1 fmk = 95 h). »Umělecký spolek finský« je zřízen v ten způsob, že každý člen ročně přispívá 10 Fmk po 20 roků; po 20 letech pak se stává stálým bezplatným členem. Jelikož v r. 1909 spolek čítal 2729 členů a z těch platících 1717, bylo toho roku možno zakoupiti

80 uměleckých děl za 17530 Fmk od 60 umělců.* Zakoupená díla bývají vylosována jako v loterii a dojdou tak rozšíření členy spolku v celé zemi. Člen neplatí k výstavám vstupného, účastní se slosování a je mu tak umožněno nejen seznámit se s uměním, ale dostane se mu i příležitosti, opatřit si sobě cenné umělecké dílo, jež je pak chloubou jeho domácnosti. Nehledě k nákupu uměleckých děl, vykazuje účet členstva počátkem r. 1909 summu 47.132 Fmk; summa ta je spolku k dispozici.

Velmi důležitou položku činí ve správě spolku i dary soukromých osob. Koncem roku 1909 činily celkem 610.000 Fmk, z nichž největší o 300.000, druhá o 200.000 Fmk — vedle ostatních menších. Spočítáme-li uvedené summy (47.132 a 610.000 a ještě některé menší), vzroste obnos na 675.248 Fmk: summa ta byla spolku k dispozici koncem roku 1909. Jen z úroků této summy bylo v r. 1909 zakoupeno pro galerii za 11.120 Fmk děl z oboru malířství, soch a leptů 19 uměleckých děl od 16 finských umělců; mimo to pak ještě bylo šesti domácím umělcům přisouzeno 6800 Fmk ve formě stipendií a cestovného**).

Z různých čtených podniků uměleckého spolku třeba vzpomínouti ještě t. zv. hry důkatové o ceny, na níž podílu mají obyčejně jen mladší umělci. V této roční důkatové hře bývají tři ceny (360, 240, 120 Fmk = 720 Fmk). Mimo to spolek ještě zvlášť podporuje mladé umělce a žáky kreslířské školy, jejíž kurs je dvouletý. V posledním roce bylo 60 žáků ($\frac{2}{3}$ muž. $\frac{1}{3}$ žen.), z nichž asi 20 procent bylo vyučováno bezplatně. Škola je ročně subvenována ze státní pokladny obnosem asi 16.000 Fmk; tuto sumu však zde mezi ostatní subvence nečítáme. Když tedy sčítáme různé položky subvencí uměleckého spolku, dostaneme pro r. 1909 úhrnnou summu 36.170 Fmk.

Tolik o finském spolku uměleckém.

Přejdeme nyní k jiné společnosti, kterou třeba uvést vedle »Finského spolku uměleckého«. Jest to tak zv. »Finská společnost umělců« r. 1864 rovněž v Helsingforsu založená za tím účelem, aby: podporovala rozvoj domácího umění a literatury, sbližovala umělce a spisovatele a byla sprostředkovacím činitelem mezi

*) V r. 1908 bylo 2805 členů. Z těch bylo 1864 platících. Zakoupeno za 16770 Fmk 70 děl od 54 umělců. V r. 1907 bylo členů 2834, z nich platících 1868. Zakoupeno 65 děl od 52 umělců. Data jsou uvedena z ročních výkazů finského uměleckého spolku.

**) V roce 1908 bylo pro galerii zakoupeno děl za 16770 Fmk a rozdáno bylo 7000 Fmk. — V r. 1907 bylo zakoupeno za 5860 Fmk a rozdáno 7200 Fmk sedmi umělcům.

nimi a obecnstvem. Budiž tu hned přlpomenuto, že literatura v činnosti této společnosti od počátku nadobro byla opomíjena a pozornost věnována byla zas jen umění výtvarnému*). O organisaci této společnosti nelze mnoho nového říci, neboť je v základě skoro totožna se zmíněným spolkem uměleckým. Různí se pouze tím, že »Finská společnost umělců« má dvojí členy — aktivní a passivní — z nichž první mají právo usnášet se a rozhodovat, druzí pak účastnit se pouze výročního slosování. Aktivní přispívají ročně 15 Fmk, passivní pak 10 Fmk. V době přítomné má společnost asi 300 aktivních a 2700 passivních členů a z ročních příspěvků passivních členů věnuje ročně 80 procent na zakupování děl umělci vystavovaných. Výstavy počítány bývají jednou do roka na podzim a to od r. 1878 rovněž v Āteneu. V roku 1909 koupila společnost uměleckých děl za 19200 Fmk (v r. 1907 za 19800 Fmk a v r. 1907 za 19660 Fmk).

Zakoupená díla se pak vylosují passivním členstvem. Až do r. 1909 neudělovala společnost žádných stipendií. Teprv r. 1909 dostalo se jí první dotace 15.000 Fmk a úroky z této sumy budou nyní každého druhého roku udělovány některému z domácích umělců. Materiální podpora »Finské společnosti umělců« činila r. 1909 celkem asi 20.200 Fmk. O žádnou školu, o žádnou galerii společnost nemusí se starat; za to tím více pečuje o umělecký život.

Z osob soukromých nejúčinněji podporoval výtvarné umění doc. med. Āntell. Před svou smrtí r. 1893 odkázal svému národu vzácnou sbírku mincí a obrazárnu a k tomu milion Fmk. Úroky z této sumy odkázal museu a galerii výtvarných umění. To mělo přirozeně za následek, že umělecká galerie v Helsingforském Āteneu má nyní velmi reprezentativní sbírku finského umění z doby nejstarší až po dobu dnešní a k tomu i velmi cennou, třeba ne velkou sbírku uměleckých děl cizích. Delegation, obstarávající Āntellovu závět, vydala již bezmála půl milionu Fmk. za umělecká díla. V r. 1909 33.682 Fmk; z těch 19.100 Fmk věnováno umění domácímu, zbytek umění zahraničnímu. V roku 1908 byla zakoupena skoro výhradně jen domácí díla za 32 tisíce 670 Fmk. Jen za obraz Edelfeltův (jednoho z nejslavnějších finských malířů) zaplacen 28.000 Fmk. — V r. 1907 činila suma nákupu 27.110 Fmk; z nich 10.250 Fmk věnováno bylo umění domácímu. Ātd. atd.

*) V náhradu za to stará se o literaturu t. zv. společnost finské literatury a zvláštní svaz spisovatelů.

Mezi stálými příznivci finského umění je třeba konečně jmenovat také stát. Tento věnuje ročně dvě ceny v obnosu 2000 Fmk za skulptury a krajinářství a mimo to ročně 10.000 Fmk jako cestovné umělcům do ciziny. (Obyčejně bývají poděleni 4–6 umělci obnosy 1000 až 3000 Fmk.) Někdy, jako na př. loni, přisuzuje stát ještě mimořádná cestovní stipendia (asi 2000 Fmk).

O těchto státních cenách usnází se „Finský umělecký spolek“, o ostatních pak stipendiích cestovních výbor, volený uměleckými znalci, jimž obyčejně předsedá J. J. Tikkanen, prof. historie umění. Usnesení této kommisie bývají potvrzována senatem. Tvoří tedy státní podpora ročně asi 12.000 Fmk.

V přehledu jsou tedy roční položky podpor následující:

Umělecký finský spolek	36.170 Fmk
Finská společnost umělců	20.200 „
Antellova delegace	19.100 „
Stát	12.000 „
Celkem	87.470 Fmk.

Summa ta jsou k dispozici výtvarnému umění rok co rok zpravidla bývá větší než menší.

Mimo to budiž uvedeno, že obchodníci s obrazy v Helsinkách dle jejich vlastních výkazů prodali v roce 1909 za 50.000 Fmk předmětů z domácího umění; nemožno pak určit, co se kupuje a prodá na výstavách soukromých a v atelierech jednotlivých umělců. K ilustraci poměrů slouží, že na př. v r. 1909 bylo uspořádáno v Helsingforsu 14 výstav (z nich tři byly výstavy cizinců) navštívených počtem 15.000 osob. Nejsou počítány návštěvy obchodů s uměleckými předměty. Umělecká galerie v Ateneu bývá ročně navštěvována počtem průměrně 20.000 osob. Žactvo různých ústavů za průvodu učitelů kreslení navštěvuje nejen galerii, ale i výstavy soukromé, ba pořádá dokonce i ve svých školách malé veřejné výstavy školních kreseb, které ovšem jsou bez nároků.

Tolik o Helsingforsu.

Pokud se týče provincie, budiž uvedeno následující:

V Turku (švédsky Åbo, do r. 1812 hlavní město západního Finska t. č. 40.000 obyvatel) bylo v r. 1909 šest uměleckých výstav (z nich jedna dánská). Město toto má nově zařízenou stálou galerii, která v r. 1909 byla navštívena počtem 8278 osob. Umělecký život v tomto nejstarším finském městě je dosti čilý.

V Tampere (švedsky Tammerfors, tovární město uvnitř země, asi se 40.000 obyvateli) byly v r. 1909 čtyry umělecké výstavy; z uměleckých děl prodalo se asi za 4000 Fmk.

Ve Vüperi (švedsky Viborg, město ve východ. Finsku, asi s 30.000 obyv.) bylo v r. 1909 výstav pět a vyjednávalo právě o to, aby tu postavena byla budova, určená výhradně výtvarnému umění. Budiž tu také vzpomenu krásné snahy, že ve všech těchto městech, zvláště pak v Helsinkách, hledí obyvatelstvo veřejná místa opatřit pomníky a že budovy rádo vyzdobuje freskami.

To jsou zevní známky uměleckých snah ve Finsku, zvláště v hlavním městě — Helsinkách. Možno se tu ještě také zmíniti o tom, že naši umělci zúčastní se také výstav v cizině, zvláště v Paříži a v cizině občas také sami své vlastní finské výstavy pořádají. Budiž tu zvláště uvedena společná výstava 20 finských umělců (o 183 číslech) ve velkém Salon d'automne v Paříži v r. 1908. Jako důkaz, že finské umění v této zkoušce obstálo, budiž podotčeno, že 12 z vystavovatelů bylo zvoleno za členy salonu; tím také podán zároveň důkaz, že naše umění samostatné je, což potvrdil již v r. 1895 jeden z uměleckých kritiků německých v Berlíně u příležitosti soukromé výstavy Åkselli Gallen Kallelas, jednoho z nejsamostatnějších a nejslavnějších umělců toho času. Ale vedlo by daleko, kdybychom se měli šířiti o povaze finského umění.

Je třeba doznati, že o výtvarné umění v ohledu oekonomickém ve Finsku dobře je postaráno uvažíme-li, že Helsinky čítají jen 150.000, celý národ pak jen tři miliony obyvatel. A těžké politické poměry? Vy Čechové víte, co v životě národa znamená odvislost a spoutanost.

Finančně daleko hůř jsou na tom ostatní odvětví umělecká: literatura, hudba a dramatické umění. Z obyvatelstva celého Finska pak připadá $\frac{1}{10}$, v Helsinkách $\frac{1}{3}$ na literaturu švedskou.

Tolik o materiálním stavu umění výt. ve Finsku.

Helsinki 26. března 1910.

Průplavy a regulace toků vodních na Moravě.

(Pokračování).

Vláda opětně dokazovala, že jiné vedení trassy vůbec možným není, ona že má toho nezvratné důkazy v rukou, jakých nikdo jiný míti nemůže — a tu prof. Smrček morálně přinucený vypracoval z vlastního podnětu plány průplavní trassy od Přerova k Odě, jež vedena jsou na rozdíl od projektu vládního po pravém břehu Bečvy, dotýkala se bezprostředně osad a měst v jejím údolí, kdežto trassa vládní, zdvihadlová, vedena byla po levém břehu Bečvy, daleko od osad a měst, daleko od průmyslových závodů a bez možnosti připojení železničního.

Když pak vypsáno bylo na den 18. dubna 1906 do Přerova řízení o revisi průplavní trassy od Přerova (Lověšic) do Mor. Ostravy (Vítkovic), tu vyjádřili se takřka všichni interessenti a to bez rozdílu národnosti, proti zdvihadlové po kopcích vedené trasse vládní, žádajíce, aby novému komisionálnímu projednání předložena byla trassa údolní dle projektu prof. Smrčka.

Leč ani po tomto jednomyslném projevu širokého kruhu interessentů nechtělo se zmoudřet zastancům fantomů mechanických zdvihadel lodních i aranžovali na den 22. května anketu u zemského výboru v Brně, kdež mimo jiné odvislé osobnosti i samotný zástupce zemského stavebního úřadu na přímý pokyn tehdy ještě německých členů zemského výboru snížil se k podání nesprávného dobrozdání — jež vyznělo a opsáno zcela tak, jak si toho žádali zástupcové vládní. Nepomohlo ani vyjádření prof. Smrčka, písemně podané na přání českého odboru zemědělské rady a měst Přerova a Hranic, v němž vyvrátil veškeré důvody rafinovaně vyhledané proti proveditelnosti jeho projektu údolní trassy, nepomohly ničeho vývody jiných neodvislých členů ankety — smluvená většina její odhlasovala, že má býti k provedení doporučena zdvihadlová trassa vládní.

Leč — i zde a to velmi brzy — se ukázalo, že na konec pravda vítězí, že marno jest i sebe mocnějšímu a byt vládnul sebe většími prostředky — pravdu potříti, utlumiti.

Přičinil k tomu svým rozhodnutím hlavně tehdejší energický ministr obchodu Dr. Fořt, jenž, dobře zpraven byv o rozkvašenosti lidu moravského v záležitosti vedení průplavní trasy, sám na místě a ve styku s interestenty informovati se chtěl, kdo má vlastně pravdu, zda zastanci trasy zdvihačové, vládní, či lid, jenž žádal údolní trasu plavidlovou, Smrčkovu.

Za tou příčinou přijel ministr dne 13. září 1906 v průvodu svých odborných referentů a se zástupci zemského výboru i místodržitelství, aby prohlédl na místě samém obě trasy průplavní od Přerova až k Hustopečím nad Bečvou. K prohlídce této přízvěni byli oficiální zástupci všech interestentů: obchodních komor, měst, silnič. výboru atd. a též projektant trasy průplavní, prof. Smrček. V Záloženském domě v Přerově konala se pak porada zástupců povolaných korporací a interestentů o projektované vodní dráze za předsednictví Jeho Excellence Dra Fořta. Ministr poukazoval na to, že jest třeba konečně rozhodnouti se ohledně vedení trasy a o tom, zda-li průplav má býti stavěn se zdvihačy či s plavidly komorovými. A tu — po předchozím vysvětlení vládního projektu zdvihačového — vyzván byl i prof. Smrček, aby vysvětlil i obhájl svůj projekt plavidlový, což on na základě vyložených vlastních plánů za souhlasných projevů interestentů také učinil.

Ministr na to požádal oficiálně profes. Smrčka, aby svůj projekt dal k dispozici c. k. ředitelství pro stavbu vodních cest a objednal za tím účelem kopii projektu toho. Profes. Smrček odevzdal brzy na to dopodrobna propracované plány své údolní trasy průplavní s technickou zprávou ministerstvu obchodu dovodiv, že jen na samotném stavebním nákladu ušetří se dle jeho projektu přes 30 milionů korun oproti projektu vládnímu, že dále odpadne náklad 10 milionů korun na zcela zbytečné pak pokusné zdvihačové lodní, jež leží mimo účelné trasy, dále pak že na udržovacím a provozovacím nákladu ušetří se při komorových plavidlech ročně okrouhle 1½ milionu korun oproti mechanickým zdvihačům lodním.

Ministr obchodu nařídil c. k. ředitelství pro stavbu vodních cest, aby projekt Smrčkův dopodrobna prozkoumala, za kterýmžto účelem zřízená expositura c. k. ředitelství pro stavbu vodních cest v Přerově provedla potřebná měření i geologická zkoumání půdy, v červenci 1907 povolán pak byl prof. Smrček co technický konsulent k c. k. ředitelství vodních cest, aby spolu účasten

byl studií technických, v příčině vodních cest v ředitelství tom konaných.

Podrobné projekty pterovské expositury, jakož i další srovnávací studia o zdvihadlech lodních a plavidlech komorových, konaná v c. k. ředitelství pro stavbu vodních cest ve Vídni a konečně mezinárodní expertisa, svolaná ministrem obchodu Dr. Fiedlerem ku prozkoumání projektů průplavu Dunajsko-Oderského z jara r. 1908 potvrdila úplnou správnost dedukcí prof. Smrčka i jeho projektu.

Dnes pak není už více pochyby, že průplav Dunajsko-Oderský jest po technické stránce snadno proveditelný, že nejúčelnější jeho trassa jest ona, při níž k překonání výšek užije se komorových plavidel a že též o zásobování vodou s naprostou bezpečností jest postaráno.

Též vykonána byla studia o jeho národohospodářském významu a prospěchu, ba i rentabilita jeho byla vypočtena $2\frac{1}{2}$ procenty za předpokladů co nejnepříznivějších, tak že se bude průplav ten vypláceti lépe, než se dnes vyplácí rakouské c. k. státní dráhy.

Není proto nejmenší překážky, proč by se ke stavbě průplavu Dunajsko-Oderského okamžitě přikročiti nemohlo, zvláště když během doby vyškolen byl též personál, jemuž projektování a stavba svěřena býti má.

Konečného započetí s pracemi stavebními jest tím více zapotřebí, poněvadž neustálým jich oddalováním trpí i pokrok samotné regulace řek Moravy, Dyje i jejich přítoků, v neposlední řadě i řek Bečvy a Odry, jež na četných místech protínají trassu průplavní a jež jinak upravití třeba, bude-li průplav — a opět jinak, kdyby nikdy ke stavbě průplavu dojíti snad nemělo, což ale žádná z vlád rakouských si tvrditi netroufá.

Regulace toků vodních na základě zákona vodovodního prováděných.

V § 5. odstavci 1. zákona ze dne 11. června 1901 bylo pamatováno na úpravu oněch řek a toků vodních v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, Dolních a Horních Rakousích jakož i v Haliči, jež jsou v jakési souvislosti s projektovanými cestami vodními a jichž úpravou se připravované existenci těchto cest vodních prospěje.

Pro první stavební období 1904 – 1912 bylo státem k tomu účelu věnováno z fondů zákona vodocestného 75,100.000 korun netto, z čehož připadlo na:

Čechy	35,000.000 K
Moravu pouze	10,000.000 K
Slezsko	2,500.000 K
Halič	24,000.000 K
Dolní Rakousy	3,500.000 K
Celkem	75,000.000 K

Morava nikterak nebyla tou dobou připravena na výhody vodocestným zákonem pro úpravu jejího zanedbaného vodstva poskytované a dala si ujít příležitost, aby z výhod těch co nejvýhodněji těžila. Spokojila se pouze s 10 miliony – ač jí 12 milionů nabízeno bylo a neprosadila ani toho – aby mimo řeky Moravu a část Dyje regulována byla z fondů těch i Bečva a Odry, jež jsou přece v tak neobyčejné úzké souvislosti se stavbami průplavními.

Stát přispívá k těmto úpravám toků vodních 60 procenty, země 40 procenty, jež se připočtou k obnosu stavebnímu na tu kterou zemi vpadajícím.

V Čechách a v Haliči nevykládali si tento zákon příliš úzkoprse a regulovali z fondů vodocestných řeky a potoky, které takřka žádného vztahu nemají s cestami vodními – jichž úprava však přináší veliký užitek dotyčným městům neb krajům. Fondy dotyčné jsou v zemích těch dnes již buď vyčerpány aneb aspoň docela vázány.

Na Moravě nebylo ze začátku chuti ani zmenšeného státního příspěvku na úpravu vodstva využiti. Neustále se blásalo – což je jinak správné – že napřed musí býti upraven dolní tok řeky Moravy a pak že teprva se smí přikročiti k regulaci řeky Dyje a Moravy uvnitř země.

Morava ústí však u Děvína do Dunaje a je mnoho kilometrů délky pohraniční řekou mezi Uhrami a Dol. Rakousy. Uhry sice na její regulaci tlačily, ne však Rakousy Dolní, jež prohlásily na sněmu, že teprva tehdy přikročí k regulaci Moravy, když se začne se stavbou průplavu Dunajsko-Oderského.

Jelikož se tak dosud nestalo, nebylo dodnes s regulací dolního toku Moravy započato. A kdyby se tak i letos již státi mělo, tož potvrzují práce ty nejméně 10 roků, než-li by dospěly až na hranice země Moravy – a my bychom se za 50 roků ještě nedočkali úpravy toho toku nad Olomouc. Mezi tím způsobeno však bude za sta milionů škod povodněmi – k nimž chtěl se

založenýma rukama přihlížeti dřívější zemský výbor moravský a peníze k úpravě našich řek určené by ovšem, nejsouce využity — propadly ve prospěch jiných, čilejších zemí korunních, v nichž je smysl a porozumění pro úpravu domácího vodstva.

Jest proto co děkovati upřímně nynějšímu referentu pro úpravy řek při zemském výboře, přisedícimu Dr. Šílenému, že přistoupil na návrhy experta profes. Smrčka, aby, když už nemožno naše řeky regulovat systematicky, z dola nahoru, tož aby se přikročilo k provádění regulací částečných v rámci celkového projektu regulačního, avšak tak, aby nebyly tím poškozeny kraje níže ležící — dále že veškerým svým vlivem i celou svou energii se přičinil o to, aby rozmnožen byl technický personal při zemském výboru, aby vykonána byla potřebná měření a vypracovány byly projekty i provedena jednání vodo- právní tak, aby na četných místech řeky Moravy ke skutečnému provádění částečných regulačních staveb se přikročiti mohlo. A tak dnes i u nás, díky za to Dr. Šílenému, na Moravě vyká- zati se můžeme částečným využitím fondů zákona vodocestného na regulaci toků vodních, jak z tohoto tabelárního sestavení jest zřejmo :

Korunní země	Stavební fond zákonem vodo- cestným zajištěný pro první stavební období			V letech 1901 až do konce 1909 sku- tečně vy- dáno Kč	P o z n á m k a
	státem K	zemí K	celkem K		
Čechy	38,000.000	25,000.000	63,000.000	21.200.000	zbytek celý jest vázán
Morava	10,642.650	7,192.600	17,835.250	5,500.000	V tom jsou obnosy za vykoupení jezů moravních
Dolní Rakousy	4,448.850	3,205.900	7,654.750	132.000	země nechce regulo- vati dokud nebude průplav dunajsko-oderský
Slezsko	1,944.000	1,296.000	3,240.000	850.000	Slezs. vlastně nepatří ničeho na regul. řek, jelikož sněm neunesl zákon o vodn. cestách
Halič	23,898.600	9,962.400	33,861.000	16,800.000	Na regulaci některých řek přispívá stát celými 100%
Celkem	78,934.100	46,656.900	125,591.000	44,482.000	

I u nás na Moravě blíží se však povolené kredity na regulování řek ku konci a je třeba v čas se postaratí o to, aby zákonitou cestou byly povoleny potřebné obnosy k regulaci řek ve druhé stavební periodě po roce 1912 a aby bylo šetřeno jiného, pro Moravu příznivějšího klíče při rozdělení fondů těch, než jak se stalo roku 1901. (Pokrač.)

Adolf Vašek:

Prof. Antonín Vašek,

buditel lašského kmene, průkopník českého kriticismu.

(Pokračování).

Tedy: o nějakých konkrétních dokladech a údajích skutečné činnosti zakladatelské ani zmínky! Ale dopis, psaný po plných 20 letech od úmrtí Vaškova někdejším jeho kolegou hned při prvním přečtení vzbudí v nás pochybnost o věrohodnosti pisatelově nejenom svou nevědomostí, nýbrž i svým podivným tonem (srovnej: professor Kunz, P. Lelek, ale: pan Vašek pokaždé, čtyřikrát za sebou).

A P. Vyhlídal, jehož se tak často na Moravě i v Čechách dovolávají jako autority ve věcech slezských, odvolal způsobem docela nekritickým v „Dodatku“ k „Našemu Slezsku“ (I. 134.) dřívější své tvrzení těmito slovy - „Jan Lepař založil první český list „Opavský Besedník“. Všeobecně má se za to, i já jsem byl toho mínění (viz str. 50.), že původcem „Op. Besedníku“ jest professor Antonín Vašek, až mne z omylu vyvedl pan inspektor“) Jan Lepař.“

Býti původcem myšlenky o založení listu (za jakého bychom mohli Lepaře považovati docela klidně, jenom kdyby k tomu byl aspoň jediný věrohodný doklad) a býti zakladatelem listu, to jest onu myšlenku na daný podnět uvéstí v čin, naplňovati jeho program ideovým obsahem a dáti činnosti určitý směr, to jest ovšem podstatný rozdíl, ale zároveň i tak samozřejmý, že Jan Lepař si jen uškodil, když oba ty pojmy ve svůj prospěch zmátl. J. Lepař zatím však také asi zapomněl, že vlastní jeho

*) Rozuměj: okresní.

korrespondence se Šemberou, jak ji otiskl r. 1905 Teige v „Časopise Matice Opavské“, může ho usvědčiti jednou – z nepravdy a ješitnosti. Pokládám tu důležité úryvky z dopisů Šemberových, psaných Lepařovi, pokud se vztahují k záležitosti s „Op. Besedníkem“!

Ve Vídni 8. ledna 1861.

Příteli drahocenný! Jste za to hodný, že jste mi 19. m. m. tolik nového z Opavy psal. Zvláště milá mi byla zpráva o časopise, jež vydávati hodláte. Jest to myšlenka výborná a podniknutí chvály hodné, o němž, hledě k osobám, jež jste mi za spolupisovatele jmenoval, se naději, že dobře se povede. Vy zvláště položte si za úkol, abyste budil vědomí národní pomocí domácí historie*). Vím dobře, jak místní a krajinské zprávy historické v té příčině působí. Tak na př. moje Dějiny Vysokomýtské ve Vys. Mýtle a krajině okolní lépe v probuzení smýšlení českého působily, než kterýkoli obecný spis historický, byť i sebe výtečnější. Snad že již brzy se dočteme programu, neboť nemyslím, že by se pp. Kolkovi a Vaškovi jakých překážek u vydání činilo.“

A v následujícím dopise ze dne 8. března 1861 píše Šembera:

„Drahocenný příteli! Měl jsem opravdové potěšení, obdržev program Opavského Besedníka a vida z něho, že se nižádnými překážkami a nesnázemi**) nedáte svěsti od svého předsevzetí. Bůh Vám dej síly a vytrvalosti, a budete se časem radovati z díla svého. Jako Opavané byli první, jenž měli jazyk národní v deskách zemských a poslední, jenž od něho upustili, tak statečně budou i příště státi při národnosti, jakmile se v nich náležitě probudí i upevní. Totéž spatřujeme vůbec již nyní na Moravě a zvláště na Hané!

Na přiloženém lístku máte seznamenány prenumeranty na Besedníka ve Vídni, jenž se dosud přihlásili. Těch 8 zl. 19 kr. odevzdejte z peněz na literaturu sešlých p. prof. Vaškovi, aby se ušetřilo porta; prvé však nahlédněte v poznamenání prenumerantů, zda-li mezi nimi již není p. řed. Bílka, který již dávno dal mému synovi Vratislavovi určitou sumu peněz na Besedníka napřed, a bylo by možné, že Vratislav tyto peníze p. Vaškovi zaslal, mně toho neopověděv. Bylo-li by tomu tak, tedy čtvrtý

*) Že Jan Lepař také skutečně v tom směru dějepisnými články v Op. Besedníku jako jeho spolupracovník (kromě jiných ovšem) působil, jest nepochybné a i svědectvím V. Praska stvrzeno. Než o tom níže.

**) Na tyto překážky vzpomíná Vašek v doslovu V. roč., kde mluví o sobě jako o tvůrci „Op. Bes.“.

prenumerant na přiloženém lístku odpadne. Vratislav v tu chvíli, co toto píše, není doma, abych se ho optal.

Mimo to jsem programy, jež mi p. prof. Vašek zaslal, odeslal p. děkanovi Maškovi do Libuně a faráři Černému do Studnic v Čechách, též p. Nedopilovi, hospod. radovi barona Šiny, zde ve Vídni a t. d. Mám za to, že těch 60 prenumerantů, kterých se Vám posud nedostává, brzo se sejde.“

V dalším dopisu ze dne 20. března 1862 sděluje Šembera s Lepařem :

„Měl jsem právě úmysl, poslati redakci Besedníka návštěvi o zákonníku občanském; abych neměl dvoje psaní a dvojí expedici, příkládám tuto 450 ex., ač jest-li jich dosti a žádám Vás, byste je odevzdal expedici Besedníka (nevím, jest-li to p. Vašek, nebo Pečenka), by je k nejprvé příštímú číslu přiložili a oznámili Vám, co se za to platí, načež když mi to v nefrankovaném listě oznámíte, ihned expedici peníze pošlu.“

A z jiného dopisu ze dne 4. července 1862 stůžž zde příslušný úryvek :

„Budte tak laskav a zapravte za mne připojených tu 1 zl. 20 kr. na 2. půlletí Besed. Opavského; p. Vaškovi pak vyřídte, že jsem psaní jeho obdržel a též p. Bílkovi ku přečtení ho propůjčil.“

Dříve, než upozorníme na důležité body, všimněme si vzájemného poměru mezi Šemberou a Lepařem a to opět na základě jejich korespondence. Šembera odpovídal Lepařovi (s nímž byl pravděpodobně v důvěrných stycích) zajisté i dle toho, co mu Lepař psal. A Lepař, jenž musil v květnu 1859 snést od Šembery trpkou výčitku, že píše výhradně německy, čímž přechází prý nevědomky do jiného tábora a stává se Moravanem à la d' Elvert, Chlumecký, Dudík a j. (o těch totiž Šembera s opovržením v dopisech mluvil) — tento Lepař měl ovšem dosti příčiny k tomu, aby svému mentorovi, vlastenci a univ. prof. A. V. Šemberovi představil se jako původce myšlenky o vycházení českého listu; záleželoť Lepařovi velmi na Šemberovi, neboť professor Šembera, ve vládních kruzích ve Vídni dobře obeznámený, to byl, jenž už jednou zastal se Lepaře, když tento, maje ve své kvalifikaci jakýsi „černý puntík“, nebyl k r. 1852 potvrzen ve svém úřadě.*)

*) „Já jsem Vás vzal . . . na náležitém místě v ochranu a ručil jsem za Vaše dobré smýšlení, co politiky i co náboženství se týče, i řečenof mi, že při budoucím osazování, snad asi v půl létě, zřetel na Vás vzat

Dejme tomu, že prof. Lepař myšlenku založení „Opavský Besedník“ první nadhodil a že myšlenka ta se mezi vlasteneckými kollegy ujala, což po vyhlášení konstituce, jež následovala po desítiletí tuhého absolutismu bachovského, bylo snadno možno. Ta myšlenka však tehdy, v té době snadno mohla vzniknout i v hlavě jiného, vždyť v té době vidíme na všech stranách zakládati časopisy, volala k tomu přímo už doba. Jest-li Lepař už stál o tu slávu, může se třeba nazývati původcem nápadu o založení prvního časopisu českého ve Slezsku vůbec (ač připomínám, proto není dosud věrohodného dokladu**), ale původcem „Opavského Besedníku“ může být zván jen ten, kdo nápad o založení prvního časopisu českého, za poměrů tehdejších vlastně ležící na snadě, vtělil v konkrétní formu „Op. Besed.“, kdo tuto formu naplnil ideovým obsahem, kdo vtiskl časopisu stejně neohroženého jako obezřetného ducha. A tímto otcem Op. Bes. mohl býti jedině muž takový, jako byl prof. Ant. Vašek, a nikoli letorou svou sice „rázný a řízný“ ale mravním charakterem spíš opatrnický Lepař. A je-li možno už z obsahu, z ducha Op. Bes. po stránce myšlenkové i formální dokázati, že duševním tvůrcem tohoto časopisu mohl býti jenom muž osvícený a nejenom potřeb, nýbrž i povahy lidu slezského na nejvýš znalý (a takovým mohl býti jen Vašek, rozený Slezan, jenž kořeny své bytosti hluboko tkvěl v rodné půdě***), nemáme ani jediného dokladu o tom, že by se prof. Lepař nějak zvlášť angažoval při zakládání a vedení „Opavského Besedníka“ tak, aby mohl být zván zakladatelem jeho.

Antonína Vaška, jenž byl právě tak c. k. úředníkem jako Lepař, jest všude plno. Šembera nemluví o překážkách, jež by se u vydávání časopisu mohly díti Lepařovi, nýbrž (ač Lepařovi

bude. Budte tedy mysli uspokojené a očekávejte důvěrně nedlouhou tu dobu, jsa opatrný ve všem, by hlas ten nepřátelský prokázal se za nepravdivý. Zvláště se varujte jeviti přichylnost snad v řeči k bývalému svému učiteli M., kterýž nyní upadl v nemilost. Nepíší Vám to též bez příčiny.“ (Šembera 13. list 1852).

**) Při tak veliké řadě dokladů, svědčících ve prospěch Vaška můžeme tvrzení obsažené v životopise Lepařově v Ottově Slovníku Naučném (současně působil Lepař k založení českého časopisu pro Slezské Slovany pojmenovaného „Opavským Besedníkem“ [nyní „Opavským Týdenníkem“] za jehož redaktora zvolen rodilý Slezan A. Vašek) pokládati za věrohodný doklad tehdy, až nabudeme jistoty, že pisatel tohoto článku nepsal v intencích a pod vlivem Lepařovým, jenž se o věrohodnost v této věci už jednou připravil.

***) Provésti důkladnou toho analýsi, bude vděčným thematem pro kulturního historika.

píše) mluví v té příčině výslovně o knihkupci Kolkovi a prof. Vaškovi*), jako odpovědný redaktor a nakladatel vystupuje pak jenom prof. Vašek (vyjímaje dobu jeho churavění), prof. Vašek také to byl, jenž rozesílal programy a ne Lepař, prof. Vaškovi bylo zasíláno předplatné, ne Lepařovi, o expedici a redakci u „Opavského Besedníka“ mluví Šembera jako o něčem třetím, kam Lepař má teprv jít nebo sprostředkovat. Jest to ostatně u našich buditelských časopisů zjev obvyklý, že v rukou jeho tvůrce a zodpovědného redaktora soustřeďuje se agenda reklamní, administrační i expediční. Také nejstarší pamětník V. Prasek ve svých memoirech uveřejňovaných teprv. r. 1910 pranic neví o tom, že by „Opavský Besedník“ založil Lepař, píše výslovně, že byl to Vašek, za hlavního spolupracovníka uvádí spíš prof. Pečenku**), kdeto o Lepařovi zmiňuje se skoro jako mimochodem***).

Po čas choroby Vaškovy vedl ovšem zodpovědnou redakci několika čísel za kollegu také Lepař (tehdy nebál se veliké opovrženosti jako Moravan?), ale kromě Lepaře i jiní (prof. Pečenka,

*) S jakými překážkami se v té době vůbec žádosti o povolení k vydávání novin setkávaly a jak dru Juliu Grégrovi koncesse na „Národní Listy“ se dostalo jen šťastnou tou náhodou, že žil tehdá daleko od Prahy jako ředitel advokátní kanceláře ve Friedlantě, kdež tamní okresní hejtmán z osobní náklonnosti žádost jeho příznivě doporučil, o tom se zmiňuje u příležitosti letošního půlstoletého jubilea „Nár. Listů“ red. Karel Tůma. (Nár. Listy 1. ledna 1911.) Těchto překážek jako skutečných před obcí čtenářskou Vašek také vzpomíná r. 1863 (str. 233.), mluvě o lidech „kteří časopisu už před vyjítím jeho překážky v cestu kladli“ a vzpomínaje skeptiků, kteří „časopis mrtvým novorozeňátkem nazvali, na plíce že v krátkosti pomine“. Srov. úvod k ročn. II. Op. Bes.

**) Že prof. Pečenka byl asi také nějak při časopisu činný, o tom uváděl by nás na stopu dopis Šemberův ze dne 20. března 1862. Kromě toho vedle Vaška účastní se také Pečenka jako zástupce české intelligence rokování v hospodářských schůzích (Op. Bes. 1863 str. 78.) Pečenka to také jest, jenž za choroby Vaškovy zastává zodpovědného redaktora nejdelší dobu, an rediguje celkem 22 čísel Op. Besedníka, kdežto Lepař pouze 9 čísel. A jest-li tedy Lepař vzdor těmto faktům „d o l o ž e n ý m“ o spolupracovníctví Pečenkově zhola ničeho neuvádí, nýbrž za své spolupracovníky uvádí jen Vaška, P. Lelka a Kunze, pak nutně věrohodnost jeho dopisu i v tomto bodě je otřesena. Nutno si také uvědomiti, že Kunz odešel z Opavy 1863, Lepař a Pečenka 1864. Pokud se činnosti spolkové týče, byl Lepař činnovníkem v „Katolickém čtenářském spolku“ utraquistickém a klerikálním (srov. Vyhlídal N. S. 82.).

*** „Půlstoletí“ Op. Týd. č. 34: „články dějepisné že psal † prof. Jan Lepař, není pochybnosti“ což ovšem i my — a to na základě dokladů jiných, tvrdíme.

Jos. Zukal^{*)}). Kromě toho i V. Prasek vypomáhal v redakci r. 1864 a 1865). Kdežto však čísla Vaškova svědčí o mužném duchu svého zodpovědného redaktora, zaráží nás opatrnictví za redakce prof. Lepaře, jak bude nám možno demonstrovati níže v případě zvlášť drastickém (kap. 7.). Než ovšem Lepař, jenž nikterak nestál o rány, jež sypaly se na Vaška v Opavě, už roku 1864 přímo na návrh českého místodržitele hraběte Belcrediho přeložen — do Prahy, professor Lepař stal se tam později i ředitelem na učitelském ústavě a okresním inspektorem, kdežto Vašek, často churavící, za prudkých útoků na tvrdém úhoru slezském dál snáší břemeno horka i dne, až vysílen a to ještě na přímý nátlak shora v dojemném doslovu loučí se s obcí čtenářskou, aby po letech z užší své vlasti vyštván a účedně bez provinění a bez okolků přeložen byl do Brna na slovanské gymnasium, kde v záležitosti rukopisu Královédvorského — před Šemberou a dokonce proti Šemberovi — pozdvihnul prapor českého kriticismu, za nových útoků vydechl r. 1880 ducha, jsa na tu dobu proklínán bezmála — celým národem.

Poněvadž doslov k V. ročníku vrhá na počátku »Opavského Besedníka«^{*} authentickými výroky svého zodpovědného redaktora a nakladatele zvlášť ostré světlo, neváháme jej tuto otisknouti jako vzácný dokument doslovně:

„Když jsem se před pěti lety jal vydávati český list ve Slezsku, vedla mě k tomu jediné láska k mateřskému jazyku a k lidu slovanskému ve Slezsku, ku kterému že náležím, s radostí vyznávám. Nevedla mě k vydávání Op. Besedníka ani marná ctižádost ani sobecká ziskuchtivost, neb jak já sám, tak mohl každý se zdejšími okolnostmi seznámený lehce poznati, že český

^{*)} V. Vyhlídal obdržev od Lepaře list, zajel si pro svědectví k prof. Zukalovi jako k nejstaršímu (prý) pamětníku hnutí národního ve Slezsku. Prof. Zukal — jak aspoň P. V. udává — označil za zakladatele „Op. B.“ Lepaře i Vaška. Váží si činnosti prof. Zukalovy velice, měl jsem příležitost na ni už poukázat (v „Čas. vlast. sp. mus.“ 1910), dovoluji si však podotknouti tolik, že prof. Zukal přišel do Opavy na místo Pečenkovo teprv r. 1864, tedy po více než 3 letech od založení Besedníka a že téhož roku už v lednu odešel z Opavy i Lepař. Proč však se neobrátil P. Vyhlídal na skutečně nejstaršího pamětníka a pracovníka slezského, na prof. V. Praska, k němuž ostatně měl z Hané (tehdy tuším z Hulína) do Olomouce k Praskovi blíže než k Zukalovi do Opavy? Ale ovšem, prof. Prasek jako bližší svědek potvrdil by něco jiného. Při té příležitosti připomínám, že šk. r. Prasek má i disposici korespondenci s prof. Anton. Vaškem skoro až do jeho smrti. — Část z ní uveřejnil ve „Věst. Matice Op.“ 1907 a bylo by to zajisté akt piety, uveřejniti tuto korespondenci celou.

list v Opavě nalezne tuhý odpor a že svému vydavateli krom práce a peněžitých obětí také mnoho jiných trpkostí způsobí. To vše mě neodstrašilo od mého předsevzetí, neb měl-li se českomoravský lid ze svého národního spánku probuditi, nemohlo se to jinak státi, než založením zvláštního jemu přiměřeného časopisu, který by počáteční jiskru národního uvědomění v něj vložil, lásku k mateřskému jazyku a k národu českomoravskému budil a jej k čtení důkladnějších českých časopisů a novin připravil.

Zvláštní časopis český pro Slezsko byl tedy skoro nevyhnutelnou potřebou a tato potřeba pohnula mě, že jsem se při slabé podpoře svých krajanů a v nepříznivých okolnostech v obtížnou práci novinářskou uvázal a při chatrném zdraví mém, jež mi šetření sebe sama ukládá, skoro pět let v ní setrval.

Za mé přičinění odměňuje mě úplně to vědomí, že práce má nebyla marna. Opavský Besedník našel průchod i tam, kde by žádné jiné noviny nebyly se dosud ujaly, z mnohých osad slezskomoravských docházely mě důkazy, že láska k mateřskému jazyku a národní uvědomění u mnohých statečných občanů se již ujalo, které jako každá svatá věc již nezahyne, nýbrž dál a dále kořeny se rozšíří a v mohutný strom vzroste, jenž zajisté zlobě nepřátelů našich odolá.

Domnívám se, že jsem učinil zadost své vlastenecké povinnosti a že budu ušetřen od výčitek horlivých vlastnilů, jimž se zdá, že bych ještě déle vytrvati mohl.

Louče se se svými čtenáři mám za svou nejpodnělnější povinnost vysloviti své vřelé díky všem těm, kteří mě buď literárními pracemi svými, buď jinou podporou vydávání Opavského Besedníka ulehčovali.“

V O p a v ě, 28. prosince 1865.

A n t . V a š e k,
redaktor a vydavatel.

Tehdy ovšem — za persekuce českého tisku — J. Lepař nereklamoval své právo na duševní otcovství „Op. Besedníka“, nýbrž až za plných pětatřicet let — a sice jako pensista — a dvacet let potom, co v českém národě nenáviděný a nepohodlný předbojce českého kriticismu dodýchal.

(Pokračování.)

Jiří Valenta (Varšava):

25 let českého bankovníctví.

(Dokončení.)

Půda zvolna se nenápadně připravovala. Mezi tím nastala porážka naší státoprávní oposice, ne proto, že by právo naše nebylo dobré, ale že jsme ku provedení jeho byli slabí. Dřímající síly národní probouzely se ku práci. Passivní oposice vůdci národa grandiosně koncipovaná měla tu chybu, že přivodila nečinnost na všech láněch života národního spojenou s pohodlnou omluvou, že až nám slovem královským státní právo spadne do klína, že vše zanedbané dohoníme snadno a rychle. A Němci zatím v našich zemích sílili hospodářsky k naší škodě dále. Když však poslanci naši vstoupili na půdu vídeňskou a seznámili se alespoň někteří z nich blíže s hospodářskou technikou říše, začala se jevit snaha, abychom dohonili to, co jsme posud zanedbali. Vrostl náš vliv na finanční správu i na rakous. uherskou banku, zvolna donucována vláda, aby upouštěla od libovolného systému koncessí na akc. podniky všecken vývoj dusícího.*) Mezi tím rostl i náš blahobyť a množily se úspory a rostla i generace, mezi níž bylo již dosti sil odborně vzdělaných. Doba rozvoje českého bankovníctví nastala a trvá bohu díky dosud. A jak pevně doufám, není dosud ukončena. Ovšem soudím, že vzhledem ku značnému sesílení vlastního jmění českých bank pohybovati se bude směrem poněkud jiným, řekl bych směrem spíše vnitřnímu. Tam, kam jsme v Rakousku vniknouti mohli, tam již jsme vnikli, mohlo by se jednati tedy spíše jen o zhuštění sítě filialek, tedy o okolnost v celkovém vývoji českého bankovníctví přece jen druhého významu. A cizina? země slovanské? Po víceletém pobytu v cizině vryla se mi do přesvědčení zásada propagovaná tuším již svého času Havlíčkem: Buďme nejprve Čechy a pak teprve Slovy. Vždyť i druzí národové slovanští se drží téže zásady. Pokud nemáme své věci opatřeny, nepomáhejme druhým. Vždyť naše základna jest doma a kdyby ta byla otřesena, nepomůžeme-li si sami. A doma čekají nás ještě úkoly veliké. Já alespoň považuji za hlavní náš problém národní, aby lidu našemu byla zjednána možnost výdělku doma a aby nemusil jíti za hranice našeho území, kde se nám odnárodňuje. Vím z vlastní zkušenosti, jak mnoho pilných českých

*) Nynější poměrně liberální akcijní regulativ pochází z doby ministrování Dra Kaizla.

rukou je pro nás na vždy ztraceno v oblastích, kde se nám o tom ani nezdá. Napadají mi tu slova Dra Bráfa: »Co je Čechů ve Vídni, v t. zv. uzavřeném území, co se jich odstěhovalo do Ameriky! Měj z toho radost, kdo chceš, já naopak soudím, že je to svědectvím našeho trudného stavu, když se český člověk na českém území neužívá.« . . .

Myslím tedy, že předním úkolem našim jest vytvoření toho velikého průmyslu, kterého dosud na našem území a v našich rukou nemáme. Jest to ale úkol, na který banky bez součinnosti obecnstva samy nestačí. Vyložím ihned proč. Vezměme na př. průmysl železářský. Víím, že se touto otázkou lidé vážní zabývají. Ale to vyžaduje velikého kapitálu, řekněme 40 mil. korun a přesahuje tedy kapitál, který může jednotlivá banka naše sama do jednoho obchodu vložit. Neboť k tomu může užití pouze části kapitálu vlastního, ale ne vkladů, které jí byly svěřeny ku správě a které mohou tedy býti užity pouze k obchodům krátkodobým. Banka může veliké podniky průmyslové zakládati pouze co podniky akciové a pro velikou část takovýchto akcií musí míti v obecnstvu zajištěný odbyť. A kdyby tu nebylo obecnstva českého, které by akcie ty kupovalo a také podrželo, nic by nebyla platna snaha bank, poněvadž by podniky ty přešly časem opět do rukou nám cizích, jak jsme viděli v posledním čase i v některých cukrovarech našich.

Dále je třeba lidí, kteří technicky i obchodně dotýčný obor dokonale ovládají. Každý průmyslový podnik musí — má-li obstáti — vyráběti výrobek alespoň stejné jakosti a ceny jako je výrobek soutěže — a musí míti po ruce lidi, kteří ho dovedou také prodati. Národní ráz podniku tu nestačí. Není-li tedy těchto podmínek, tedy raději nezačínati, jinače jsou zmar podniku a hmotná škoda neodvratná.

Ještě o jedné věci chci se zmíniti. Mnoho si stěžováno na Ostravsku, že žádná česká banka nekoupila do dražby příšedší Popprův milionový velkostatek Krasno. Přiznám se, že u národů národně hospodářsky pokročilejších nebyla by podobná výtká ani možnou. Na to zde banky nejsou a na to jim vklady svěčované nebyly. Bylo by to povrhání všemi dosavadními těžce získanými zkušenostmi, kdyby se banky ještě nyní do podobných experimentů pouštěly. Výsledek byl by týž jako vždy dosud na prostu nepříznivý. Mají-li velkostatky přecházeti do rukou našich, tu třeba appelovati na dosavadní naše velkostatkáře, na nájemce statků a p., aby spočením a správným hospodařením připravovali

se na tento úkol. Mohou to v některých případech činit i města, banky obchodní toho ale činit nemohou a ani nesmějí.

A nyní dovolu, abych přešel k našim bankám lidovým, totiž k záložnám. Na naší organizaci záloženskou — všechny záložny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku soustředěny jsou až na mizící výjimky v Jednotě založen v Praze — můžeme býti právem hrdi. Organizace ta budí úctu a obdiv znalců cizozemských a předstihli jsme v ní dokonce značně i hospodářsky nejpokročilejší národ v Rakousku totiž Němce.

Několik cifer osvětlí toto faktum lépe než slova :

	České záložny	Německý Verband	Poláci
Čechy	milionů 453'889	157	
Morava	228'934	40	svazové 93
Slezsko	6'173	13	
D. Rakousy	1'599	60 mimo svaz	82
a Vídeň		9'4	
hosp. zál. české	147		
celkem 1908 :	mil. 864'720; celá cislajtanie	336'155 mil. ;	175 mil.

Naše dominující postavení jest z těchto cifer zjevné.

Co udělaly naše záložny pro život náš národní, to za jisté vykládati nemusíme. Vždyť v Mor. Ostravě záložna byla hlavní oporou při vybudování středního školství po subvencích státních, zemských a Ústř. Matice Školské a kdyby nebylo bývalo pevně zakotvené záložny nebylo by se bylo mohlo zajisté k úkolu tak odvážnému ani přistoupiti.

V Čes. Budějovicích děkují Češi za svou nezbornou, obrannou posici z velké části své záložně, jedné z největších v Čechách. A podobně jest tomu i v jiných našich místech menšinových.

K objasnění podávám několik podrobnějších dat o jednotlivých záložnách z r. 1907, za který rok poslední statistika byla vydána (v okrouhlých sumách) :

	vlady	podíly	reservy
Č. Budějovice	22,000.000	260.000	915.000
Karlín	14,000.000	142.000	1,600.000
Vysoké Mýto (první) . . .	21,500.000	200.000	1,300.000
Praha, Občanská	12,000.000	376.000	875.000
Most	423.000		
Brno, Cyrillo-Meth. . . .	25,000.000		
Olomouc, Ú. roln.	8,482.000		
M. Ostrava	3,165.000	220.000	257.000

Ve Slezsku	{	Frydek	822.000
		Klimkovice . .	700.000
		Plesná	600.000
		Stěbořice . . .	632.000

Zvláště čestné místo zasluhují Č. Budějovice s 22 mil. vkladů a Vys. Mýto s 21¹/₂ mil. Jak spořivé jest obyvatelstvo posledně jmenovaného města, nejsoucího střediskem žádného zvláštního odvětví průmyslového, svědčí i ta okolnost, že tamní spočitelna má rovněž přes 5 milionů vkladů. Klobouk dolů před takovými vzornými hospodáři!

Vliv Cyrillo-methodějské záložny, nejmohutnější na Moravě, cítiti jest po celé Moravě a zasahuje i na Slezsko.

Přiznám se, že rovněž mi imponuje i Most, třebas summa vkladů jest poměrně skrovná. Těch 420 tisíc korun, uložených našimi drobnými lidmi v místě, kde nám chtějí upříti veškerá práva, jsou výmluvným protestem.

Vlastní jmění českých záložen (podíly a fondy) činilo v roce 1907 na 80 milionů korun.

Líbí se mi u našich záložen, že hrdě se hlásí ku svému jménu. V německých krajinách a ještě více v Haliči dávají si společenstva založená na základě zákona z r. 1873 název banka neb i jiná nabubřeně znějící pojmenování. Tak máme ve Lvově: Bank handlowy, Bank lwowski a j., v Podwołoczyskách existuje dokonce maličký ústav, který si dal název: Úvěrní ústav pro obchod a průmysl a j. v. U nás objevila se tato nechvalná moda v poslední době u různých společností s ručením obmezeným. Nechť se tato věc hájí jak chce, ústavy ty chtějí přece jen jevití se něčím jiným, než skutečně jsou. Toho naše záložny naprosto nečiní a já v tom vidím důkaz poctivosti našich záložen.

Abych se nezdál jednostranným nechci pominouti mlčením i ony smutné úkazy u některých záložen, jako Svatováclavské, mělnické a některých rolnických moravských. Pokud vím, snad všechny tyto záložny vyhýbaly se z pochopitelných příčin členství Jednoty záložen, a stály tedy mimo naši organizační záloženskou. Byly to bohu díky zjevy ojedinělé z dávnější doby, kdy nebylo ještě revisí odborných a nemohou nic měniti na našem příznivém úsudku. Mohou nám ale býti výstrahou, abychom bránili své záložny, aby v žádné z nich nezahnízdil se více jed nepoctivosti. Nejedná se tu jen o značnou škodu hmotnou, často větší jest ještě škoda morální. Co tu osočování, otravování poměrů rodinných i veřejných a zatahování lidí často úplně nezúčastněných do podobných affair.

Několika slovy chci se také zmíniti o t. z. Raifeisenovkách. Organizace jejich není tak jednoduší, jako českých záložen, pro každou zem jsou samostatné svazy, v Čechách 2, na Moravě 2, ve Slezsku 1. Není tedy tam jednotné statistiky. Přiznám se, že jsem nebýval přívržencem této spolčovací formy pro ústavy peněžné, ale nedávná přednáška nejlepšího snad znalce našeho tohoto odboru p. řed. Sedláka*) v Praze dovedla mi, že v některých směrech, zvláště u vrstev, kam organizace záloženská zasáhnouti nemůže, jeví se činnost těchto drobných ústavů peněžních velmi užitečnou. Celkové vklady českých raifeisenovek v Čechách obnášely v r. 1909 přes 80 milionů korun. Ředitel Sedlák praví: Učíme našeho rolníka platiti hotovými a ne na křídle jako dříve, a rozšířili jsme spořivost do vrstev, do kterých dříve vniknouti nemohla.

V r. 1909 měli uloženo v raifeisenovkách :

dělnictvo venkovské K 4,178.530' -

čeládka „ 1,950.691' -

děti „ 1,160.930' -

Tyto cifry potvrzují ovšem nejlépe hořejší údaje.

Přicházím k poslednímu odstavci své úvahy totiž ke Spořitelněm českým. Ve spořitelnictví byli jsme dlouho pozadu, ale nyní doháníme milovými kroky, co jsme byli zanedbali.

Ještě před 10 lety měly české spořitelny jen asi polovici vkladů jako dnes.

	počet	31./12. 1908	počet	vklady 1908
Čechy .	75	K 358,509.194	107	700,497.672'80
Morava .	30	K 57,445.916	48	107,239.904'07
Slezsko .	1	K 20.045	3	2,895.184.15
celkem	106	K 415.975.155	158	810,632.761'02

Přírůstek vkladů**) za rok 1908 činil zajisté velmi slušnou sumu K 74,221.851'85. Výhledy do budoucnosti jsou tedy velmi příznivé, kdežto u záložen, jejichž poměrný rozvoj dále postoupil, jeví se poměrná stabilita ve vývoji vkladů.

*) Pan řed. Sedlák jest ředitelem Ústřední jednoty hospodářských společenstev pro král. České.

**) Ovšem i s kapitalisovaným úrokem.

Uvádím několik největších spořitelen dle stavu v roce 1908:

	31./12. 1908	Poslední výkazy 1910
Praha (městská) .	K 183,986.922.13	circa K 191,000.000
Plzeň	„ 37,397.615.92	„ „ 40,000.000
Král. Vinohrady .	„ 22,351.915.13	„ „ 26,800.000
Chrudim	„ 15,416.459.47	
Vyškov (kontrib.) .	„ 8,947.485.41	
Hradiště Uherské .	„ 6,333.851.05	
Ostrava Polská . .	„ 2,288.590.28	
Orlová	„ 429.101.25	

Vlastní jmění všech našich spořitelen (res. fondy) činí circa K 38,000.000.

Vezmeme-li tedy v okrouhlých milionových cifrách

české vklady u záložen na 860 milionů

„ „ „ spořitelén „ 810 „

„ „ „ raifeisenovek „ 100 „

„ „ „ bank českých „ 430 „

dostaneme úhrnem 2200 milionů korun vkladů, jež český lid uložil u svých ústavů peněžních. Podotýkám, že vklady u českých bank béru úmyslně sumou nízkou, poněvadž spořitelny a záložny ukládají část svých přebytků u bank, čímž by tyto byly čítány dvakráte. Ovšem ukládání peněz u ústavů peněžních není jedinou formou spořivosti, možno také ukládati úspory do kupu cenných papírů, nemovitostí a p.

Jen jednu výtku bych chtěl ještě vyvrátiti; mluvívá se u nás s velikou naivností, že veliké ty vklady leží v našich ústavech peněžních nehybně — v tom je veliký omyl — všechny ty peníze — vyjímaje nutné pohotovosti pokladní jsou různým způsobem rozpůjčeny a přinášejí tak užitek.

Potřebným a pro vyvrcholení mnou již naznačeného národohospodářského vývoje, nezbytným by ovšem bylo, aby si zámožné kruhy naše více navykaly ukládati část svých úspor do akcií podniků průmyslových, v čemž by ovšem obchodní banky naše převzaly vůdčí úlohu.

Doufejme, že k tomu v následujícím čtvrtstoletí dojde, čímž by nastal bankovníctví našemu nový, dnes snad netušený rozvoj.

Jan Janča:

Rok 1909 a dnešní stav české otázky dolnorakouské.

(Dokončení).

V okrese XVIII. rozřešena otázka Národního domu zřízením občanské záložny, která zakoupila hned první rok svého trvání (1909) záloženský dům nejen pro své obchodní záležitosti, ale i pro účely všech národních organisací tohoto okresu.

Jaký význam pro utváření se celého českého života mají a budou ještě míti Národní domy ve Vídni, o tom promluvila pozoruhodná programová slova výroční zpráva nastávajícího reprezentačního Českého domu v I. okrese. Úkoly Českého domu I. jsou dle zprávy té:

1. H o s p o d á ř s k é. Jak dokázáno statistikou, platí pouze české spolky, ve středu Vídne působící, nájemného za spolkové místnosti, za nájem síní pro divadla, koncerty, přednášky a zábavy asi 20.000 K ročně. S touto rentou můžeme počítati. Zřízení jeviště, přednáškové a zábavní síně, pak veřejné čítárny a tělocvičny učiní podnik Českého domu sice nákladným, ale i tento zvýšený náklad dá se vyvážití přičleněním podniků, které by výnosnost Českého domu zvýšily. Jest to slovanský hotel, restaurace a kavárna.

2. O s v ě t o v é a s i c e :

a) v první řadě zřízení stálého českého jeviště, pro něž je ve Vídni dle názoru vynikajících odborníků, jako pana Šuberta, půda neobyčejně příznivá. Řešení této otázky je velice naléhavým, poněvadž náš přední ochotnický spolek „Pokrok“ byl terrorem německým vyštván z dosavadních místností, aby činnost jeho úplně podryta a zlomena a Čechové vídeňští připraveni byli o kulturní požitek, který se jim stal duševním chlebem;

b) zřízení přednáškové síně ve středu města pro vzdělávací cykly, jichž pořádání převezme Osvětový svaz dolnorakouský se spolky;

c) zřízení veřejné čítárny a knihovny, na které s dychtivostí čeká spolek „Svatopluk Čech“ s knihovnou o 7000 svazcích, jež jest co do uspořádání jednou z nejlepších moderních knihoven českých.

3. Národní. Český dům přivodí koncentraci národních sil, bude ohniskem celého společenského a národního života Čechů vídeňských, z něhož se bude rozlévati a šířiti práce a síla naše do okresů vídeňských. Český dům bude mít také význam pro celý český národ, reprezentuje důstojně české jméno ve Vídni, té Vídni, která na divadlech, zábavních podnikcích a i v soukromém životě systematicky jméno české tupí a strhuje v bláto, aby učinila každému z našich příslušníků bezcenným náš nejdražší národní odkaz, totiž mateřskou řeč a poskytla mu záminku odhoditi národnost svoji jako nějaký bezcenný a potupný cár."

Ve vypočítávání úkolů Českého domu jest velký kus programu příští hospodářské, kulturní a národní práce ve Vídni, které dnes z nedostatku vlastních místností nelze namnoze konati buď vůbec a nebo ne tak, jak jest to nutné.

X.

V kulturním ohledu znamená rok 1909 pro český živel dolnorakouský úpadek pouze tam, kde scházely pro kulturní rozvoj potřebné — místnosti. Jinak nezarazil rok ten kulturního rozvoje českého v zemi, která jest prohlašována za zemi ryze německou, naopak také v tomto ohledu znamená pokrok.

České školství v Dol. Rakousích roste přes všechno pronásledování. Roku 1910 jsou tu následující školy „Komenského“, tedy školy soukromé, bez práva veřejnosti:

1. Česká obecná škola ve Favoritech	o 14 tříd. a 907 žacích
2. „ „ „ na Landstrasse	o 6 „ „ 276 „
3. „ „ „ v Meidlinku	o 2 „ „ 63 „
4. „ „ „ v Brigittenavě	o 2 „ „ 60 „
5. „ „ „ v Poštorné	o 8 „ „ 335 „

Dvojtřídky v Meidlinku a Brigittenavě sdílejí také roku 1910 osud jednotřídek z roku předchozího: Jsou úředně zapečetěny a děti jsou vyučovány po bytech. Nebýti toho, byl by počet jejich žactva nejméně dvakráte tak veliký. Zejména v Brigittenavě, která jest českým a slováckým živlem úplně prosáklá.

Vedle obecných škol vydržuje spolek „Komenský“ r. 1910 tři opatrovny (dvě ve Vídni a jednu v Poštorné) a pět škol jazyka českého, do nichž chodí v prázdné chvíli děti, jež jsou nuceny z nedostatku českých škol navštěvovati školy německé.

Konečně vydržuje spolek „Komenský“ soukromou českou pokračovací školu průmyslovou pro učně při obecné škole ve Favoritech. Loni v říjnu zahájen byl třetí školní rok na této

škole, jež dosud — není povolena. Když se jednalo o sankci zákona Gessmannova, těšili tehdejší ministerský předseda bar. Beck jakož i ministr obchodu dr. Fiedler protestující české deputace, že k zákonu bude vydáno ministerské nařízení, kterým bude českým soukromým školám zabezpečeno postavení rovné se školami německými. Ministerské nařízení vyšlo, ale česká soukromá pokračovací škola není povolována. To má velmi vážné následky jak pro učně, tak pro mistry a konečně i pro vydržovatele školy. Učni nemají právoplatného vysvědčení ze školy pokračovací, mistři jejich jsou stíháni nesčetnými pokutami, ukládanými jim pod záminkou, že neposílají svých učňů do pokračovací školy a pro vydržovatele má to ten neblahý následek, že jest morálně nucen, uložené pokuty platiti za mistry. Nepovolováním české pokračovací školy a pokutováním mistrů chtějí docíliti německé úřady toho, aby Češi upustili od myšlenky své vlastní pokračovací školy pro učně. Češi však neupustí od myšlenky té za žádnou cenu a třetí rok trvání dobře navštěvované nepovolené školy dokazuje, že dobře činí.

Několik čísel z úřední statistiky, sestavené a vydávané vídeňským magistrátem, ukáže, proč nutno české školství všeho druhu ve Vídni za všech okolností dále rozmnožovati a udržovati. Ve školním roce 1908 — 1909 navštěvovalo ve Vídni dle statistiky úřední:

1. Německé veřejné obecné a měšť. školy	12.665	českých	žáků
2. Soukromé české a německé školy obecné	1.090	„	„
3. Přípravky pokračovacích škol průmysl.	6.519	„	„
4. Všeobecné pokračovací školy	852	„	„
5. Odborné pokračovací školy	7.428	„	„
6. Střední školy	325	„	„

Úhrnem . 28.879 českých žáků.

Počet tento rok od roku roste a statistika roku 1910 — 1911 překročí dle největší pravděpodobnosti číslo 30.000 českých žáků na školách vídeňských beze škol vysokých. A že zejména není možno povoliti v otázce českých škol pokračovacích, to osvětlí jasně národnostní poměry na veřejných pokračovacích školách německých: Dle úřední statistiky bylo ve školním roce 1908 — 09 na německých pokračovacích školách průmyslových:

Pro oděvníky 657 Němců a 1879 Čechů.

„ obuvníky 748 „ „ 1147 „
 „ stolaře 943 „ „ 1330 „

V těchto úředních číslech jest vyčknut na celá desetiletí školský program české práce ve Vídni a na dolnorakouském

venkově. Postupujeme v provedení tohoto programu jen zcela zvolna ku předu, ale postupujeme přece. Při tom nesmíme se klamati: Roky příští budou klásti českému postupu v Dol. Rakousích do cesty neméně překážky než rok 1909. Proto bude třeba mnoho vytrvalosti a obětavého nadšení, než bude dosaženo konečného cíle.

XI.

Kulturní hnutí nezastavuje se nikde pouze u škol, nýbrž jde dále. V Dol. Rakousích a hlavně ve Vídni jeví se české kulturní hnutí ve svépomocném zakládání knihoven a veřejných čítáren, v pěstování dramatického, pěveckého a hudebního umění a v literatuře a umění.

Zakládání knihoven a veřejných čítáren ve Vídni vyvíjí se velmi utěšeně. Pronikavou změnu v knihovním ruchu ve Vídni provedly hlavně dva spolky: „Svatopluk Čech“ a „Lidová osvěta“, která se v poslední době proměnila v Osvětový svaz dolnorakouský. „Svatopluk Čech“ opustil s 1500 svazky hospodu a dnes má již přes 7000 knih a čítárnu. Pěkné knihovny, jen členům přístupné, mají „Slovanská Beseda“ a „Akademický spolek“. První má přes 1500 svazků českých vedle tolikéž knih jinოსlovanských a bohatou čítárnu, druhá obsahuje vedle bohaté sbírky brožur přes 3000 knih. Mimo to má „Akademický spolek“ i bohatou, volně přístupnou čítárnu. Velmi pěkně zásobené, na hostinci nezávislé a přímo vzorně vedené knihovny má též Sokolská župa dolnorakouská a 11 její jednot. Za rok 1909 vykazovaly jednoty sokolské 5000 knih, z toho 1014 odborných.

Velmi důležité jsou lidové knihovny ve III., V., X., XII. a XVII. odboru spolku „Komenský“, v „Národním domě“ XV. a čítárna národně-sociální České uřednické útulny, kterou navštívilo roku 1909 celkem 4759 osob. Soc. demokratické spolky a organisace v X. okrese vídeňském spojily 14 svých knihovniček v jedinou knihovnu, čímž docílili 1500 knih, vzorné správy a místnosti na hostinci nezávislé. Vedle těchto knihoven a čítáren je ve Vídni a na venkově dolnorakouském celá řada knihoven a knihovniček, z nichž některé jsou dosti objemné a dobře vedené. Jmenuji aspoň knihovny ve Cmuntu, Poštorné, Mödlinku, Ebergassingu a ve Švechatech. Práce s organisací a zakládáním nových knihoven a čítáren zdařile pokračuje a pokračovala by ještě více, kdyby bylo dosti intelligentních knihovníků.

Česká kniha jest ve Vídni vyhledávána a také kupována. Tím se vysvětluje, že prospívají zde dvě nákladně zařízená česká

knihkupectví, Ottovo a Vilímkovo a že vedle toho ještě celá řada knihkupectví nečeských zabývá se prodejem českých knih.

Umění pěvecké, hudební a dramatické pěstuje pouze ve Vídni na 100 spolků, z nichž nejdůležitější jsou: „Lumír“, „Pěvecká župa dolnorakouská“, „Český ochotnický orchestr“, „Pokrok“ a „Máj“. Pěvecká župa jest sdružením českých měšťáckých a národně sociálních spolků pěveckých. Loni a letos její činnost ochabla jednak z nedostatku vhodných místností pro velké pěvecko-hudební produkce, jednak následkem osobních sporů. Nedostatkem místností trpěl loni a trpí letos také divadelní spolek „Pokrok“, který až do saisony 1909 – 10 nahrazoval Vídni svými pravidelnými a umělecky cennými představeními stále české divadlo. Sociálně-demokratický „Máj“ zjednává si velkých zásluh o kulturní povznesení češství vídeňského jednak populárními koncerty, při nichž účinkují vynikající čeští umělci, jednak cykly pohostinských her, napřed Vinohradského divadla a v poslední době Národního divadle brněnského, jež pořádá v sociál.-dem. „Arbeiterheimech“. Tutéž popularisaci umění provádí Český ochotnický orchestr svými lidovými koncerty, které však — netěšily se dosud, ku podivu, zaslouženému porozumění těch, pro něž byly pořádány. V poslední době činí se na straně soc. demokratické přípravy pro reorganisaci pěveckých jednot dělnických a pro založení Svazu českých soc. dem. pěveckých spolků po způsobu „Pěvecké župy dolnorakouské“. Dojde-li k tomu, nastane zdravá konkurence, zdravé proudění, které bude na prospěch oběma svazům a také české obci vídeňské.

O literatuře a umění českém ve Vídni nelze mluvití bro-madně, nýbrž pouze jednotlivě. Jsou zde literáti, učenci, hudební skladatelé, dramatičtí umělci, malíři a sochaři čeští, ale každý žije pro sebe; jsou tu spisovatelé a umělci, ale není tu spisovatelské a umělecké obce, není spojení. Proto se česká obec vídeňská v tomto ohledu uplatňuje jen velmi nedostatečně. Možno však právem doufati, že také v tomto ohledu dojde v dohledné době k obratu.

Odleskem těchto poměrů jsou oba české vídeňské denníky, měšťácký „Viedeňský denník“, soc.-dem. „Dělnické listy“ a týdeník stran nár.-soc. a klerikální: „Česká Vídeň“ a „Pravda“. Po stránce kulturní panuje ve všech těchto listech ještě jistá chudoba, které může odpomoci nejlépe umělecko-literární zorganizovaná obec.

XII.

Po stránce sociální stará se o české živnostnictvo Řemeslnicko-živnostenská jednota se svými odbory, o české děl-

nictvo pak odborové organisace sociálně-demokratické a odborové organisace strany národně-sociální. Obě dělnické organisace vydávají také řadu českých odborových listů. O dorost mužský a ženský pečují: Sokolské jednoty a tělocvičné spolky sociálně-demokratické, o učně a služebná děvčata Český spolek pro opatřování služeb, Česká učednická útulna a Jednota sv. Methoděje. Český spolek pro opatřování služeb stojí na základech politicky zcela nestranných, z obou ostatních spolků stojí Útulna na základech národně-sociálních a Jednota na základech klerikálních a starost jejich o dorost znamená současně starost o rozmnožování vlastních politických řad. V tom ohledu stává se Jednota sv. Methoděje českému hnutí vídeňskému — nebezpečnou, poněvadž v ní nebylo a není toho pravého národního citění, kterého jest ve Vídni tak mnoho třeba. Z dorostu jednoty budou dostávat posilu „Orli“, kteří zakládání jsou také ve Vídni proti „Sokolu“, pracujícím v Dol. Rakousích s ideální politickou nestranností a s obětavým nadšením. Toto podlamování české práce v Dol. Rakousích vnešeno sem bylo z Moravy roku 1909, tedy v době, kdy češství dolnorakouské nejvíce trpělo.

Sociální zájmy úřednictva hájí Slovanský obchodnický spolek, Spolek soukromých úředníků, Sdružení česko-slovanského úřednictva ústavů peněžních a Spolek českých státních úředníků. Obchodní příručí sdružují se v odboru Česko-slovanské obchodnické besedy.

Politicky organisovány jsou: Česko-slovanská strana sociálně-demokratická, strana národně-sociální a česká strana katolická. Roku 1904 začala se organisovati také česká strana pokroková (realistická), ale pokus se nezdařil stejně jako před léty jiný pokus s organisací pokrokové strany lidové. Pokrokové živly měšťácké nebyly dosud schopny organisace. A přece bude k ní musiti dojít v době co nejkratší, neboť jinak přeroste jim přes hlavu politická organisace klerikální, která pracuje nejen ve Vídni, ale i na dolnorakouském venkově potichu sice, ale tím vytrvaleji a úspěšněji. Nebyly-li pokrokové živly dosud schopny organisace, není tím řečeno, že by nebyly schopny práce. Naopak, velký díl té práce hospodářské, kulturní a sociální, která byla vykonána a která se připravuje ve Vídni a na venkově a největší díl práce buditelské a také práce politické o volbách, sčítání lidu a j. v. vykonaly a konají dosud právě politicky neorganisované měšťácké kruhy pokrokové. V tom spočívala dosud také neschopnost jejich k organisaci politické, že vlastně, k jejímu důkladnému provedení a prohloubení nebylo času a nebylo ani

peněz ani pracovníků. Měšťácké kruhy pokrokové vyčerpávány jsou prací nepochitickou a zatím co ony pracují, obětují se, budí neuvědomělé a dodávají ducha uvědomělým, organisuje se za větrem strana klerikální, která svou Jednotou sv. Methoděje měla původně význam čistě církevní, ale která svou „Katolicko-politickou jednotou“ a svými „Orly“ staví mosty ku převádění Čechů do spolenectví s německými křesť. sociály, o jiné práce se vůbec nestarajíc. Proto nezbyvá měšťáckým žvlům pokrokovým, než síly své a obětavost svou dvojnásob napjati a postavití hráze hnutí, které může se státi českému vývoji v D. Rakousích velmi nebezpečným.

*

Rok 1909 byl pro český národ ve Vídni a na dolnorakouském venkově rokem velkého utrpení. Ale nebezpečný ten rok nezdolal zdravé a silného života schopné české větve podunajské. Naopak, v roce tom bylo mnoho nové práce vykonáno a mnoho příprav na další práci provedeno. Žijeme zde v jaru svého života, v němž vše kypí a raší. Český člověk se tu poznává a český národ vidí, že česká větev podunajská nabývá pro něj významu. Toto procitnutí z dlouholetého spánku bude na prospěch jak češství dolnorakouskému, neochabne-li, nýbrž dále obětavě a vytrvale bude pracovati, tak celému českému národu, nezapomene-li toho, co napsal v době nejtěžších bojů roku 1909 kř.-sociální „Deutsches Volksblatt“, že poslední bitva mezi Čechy a Němci strhne se ve Vídni a že tato bitva bude ze všech nejkrvavější. Na bojišti vídeňském bude prý rozhodnuto o české otázce.

Žijí-li v nás ještě ideály, představme si, jak velkolepé by to bylo, kdyby se splnila předpověď německého denníku a kdyby český národ odměnil se Němcům za Moravské pole — českou Vídni! —

Ve Vídni, v září 1910.

Jiří Mahen:

Z knihy »Díže«.

Vrah.

Lidé nevycházejí z úžasu: obžalovaný není bláznem, ani lítostivým člověkem, nemluví než co nutno, neobhazuje se, neútočí na cit velevážené společnosti za zády, ani se po ní neohlédne a v tragické chvíli, kdy odchází soud k poradě, sotva že hlavou pohne, ven do ulice se zadívá a dívá se, dívá . . .

Je tam venku zrovna tak, jako tenkrát, kdy se to přihodilo. Pršelo celou noc a ráno ještě mžilo. Lidé, zvířata a domy s domečky malého města skrotly tak povážlivě, že bys i do pláče se dal. Neboť uvnitř v srdci seděla náhle tíha a bolest celého mládí, hrozné roztesknění, únava, tisíc výkřiků v hrdle, přes něž v nejbližším okamžiku převalí se ohromné kolo osudu.

Myslel na sebevraždu a přece ji nevykonal. Ještě jednou vrhl se až do spodu života a lehl si na noc k nejošklivější holce z celého hnízda počestných lidí. Ráno div že krev neplival a div že zachránil ještě tepot svého srdce . . .

Pak došel k holičovi, aby ho pořádně učesali a oholili. Pomocník holí a stříhá, břitva jezdí tak pěkně po krku, přitlačit by se mohlo, hodit hlavou . . . A tam venku nade dveřmi je vidět kus špinavého nebe, špičku bílé zdi a na ní zbytek nějakého obrovského nápisu, pár písmen, jež by se chtěla dostat do nebe. Přivíráš oči a skoro že neumřeš: spat by se chtělo, na věky spat. Hnus a lítost ze života naplňují tě až k mozku. Ruka zajede do kapsy a ohmatá tam zbraň přítelkyni.

Teď ještě několik poklon a člověk je zase na ulici. Jeho oči planou tak zimničně. Starý kostel ční do nebe jako stodola s otevřenými vraty. Dva kočáry s opentlenými ubohými zvířaty čekají na svatebčany — tam uvnitř, jimž teď kněz požehnáva. Lidé vycházejí a je v tom věkovitá grotesknost. Nejsou to lidé, ale nějaký hmyz. A ten hmyz náhodou že do tance se nedá. Je okrášlen, nadšen, svátečně naladěn, ženich má nový klobouk v ruce a nevěsta dva kotouče cizích vlasů na hlavě. Teď se ještě všichni zastavili, koničci předjíždějí a . . .

. . . než se kdo naděje, šest ran hřmí ulicí. Teď padá nevěsta těžce postřelena, ženich křičí, matka klesá do mdlob, kočí s bičem za kočárem řve o pomoc — — —

Byla v tom žárlivost? Nebyla. Měl nevěstu rád? Neměl. U všech ďasů, proč tedy vraždil? Je to blázen? Není. Znalci prohlašují s kategorickou úporností, že ten člověk je úplně normální . . .

U všech ďasů, co tedy chtěl ten člověk?

Vizte ho, vizte ho, jak teď slavnostně povstal, jak sráží podpatky k sobě, jak zvedl hlavu jako lev, jak mu to i v očích blýsklo!

Předseda oznamuje rozsudek: čpí to všechno takovou zvláštní atmosférou, jež by mohla nakazit mládež a proto se usnesl soud na šestiletém žaláři.

Obžalovaný se uklání a praví tichým hlasem: Děkuji Vám, pánové! A jeho oči, zase tiché a mírné oči obracejí se k publiku a povídají to šeptem, jemuž sotva svatý porozumí: Je-li cena života opravdu nekonečná, nezaplatil jsem za své zachránění mnoho! Ale nechoďte a nečiňte podobně! Bylo to zrovna tak jenom pro mne!

Mecenáši.

První dal mladému básníkovi poukázku na osm korun za feuilleton a řekl mu: Ano, je to velmi dobré! Mohl byste toho přinést více? Platíme, jak vidíte, velmi slušně a já velmi si budu vážit vašeho spolupracovníctví.

Ušlo to s tím pracovníctvím jen tak tak zrovna rok. Pak ocitl se mladý spisovatel na dlažbě a šel prosit mecenáše o trochu pomoci při hledání služby. I vypjal prsa mecenáš a řekl: Milý příteli, chápu vás úplně. Ale odpusťte, že vám nemohu říci než jedno: máme v Praze v »hnutí« tolik intelligence, že z ní jez přes Vltavu postavíme . . .

Co dělat? Žilo se, jak se žilo a chvílemi se intensivněji myslelo a pomaleji i vztekleji psalo.

A tu přicházel druhý mecenáš. Jeho gesto bylo vždy stejné a jeho ústa mluvila vždy stejnou řeč; uštědřovala radu za radou. Když nejstarší, starší, mladí i nejmladší chválili, řekl Mecenáš: Ne, neopustím tě bez rady. Proč píšeš jinak než jiní? —

— Nemohu jinak! — řekl básník.

Tu začala se sypat znova rada za radou, až se popletly tak, že nebylo lze rozeznat druhou od čtvrté, sedmou od první a desátou od dvacáté. Konečně spleťlo se to i s jinými papíry a zmizelo to ke všem čertům.

Zvedl se opatrný mecenáš a vida suché zraky zatrpklého člověka — popravil ho v novinách a byl s ním mravně hotov . . .

Ale ještě tu zbýval poslední mecenáš, poslední bůh. Šel se mu básník poklonit a zeptat se po zdraví.

Neotvírali mu zatraceně dlouho. Sotva jméno zaslechli, hned dveře přivřeli a nepustili až skoro po hodině.

— Budte mi vítán! — řekl mu mecenáš. — Právě jsem četl předmluvu k Vaší knize . . .

Opravdu! Na stolku ležela básníkova kniha s prvními desíti stránkami pěkně rozřezanými. A podle nože a knihy zatřpytilo se to po stole prachem papírovým, jaký se utvoří vždy, když sešit kvapně rozřezáváš . . .

Tady byl konečně klíč celého mecenášství. Ti lidé jakživi se nestarali ani o kulturu ani o literaturu. Hlavní věc byla jenom jedna a nejdůležitější ze všech: literární politika.

Vojna.

Osmá kniha „Našich“ Josefa Holéčka. — Pokračování.

Uhlík se bránil slovy: »Neračte zapomenouti, že já jen uměleckou slovesnost měl na mysli a vědeckou jen tou náhodou do rozprávky zavlekl, že i ona patří do literatury, ačkoli obecně jen uměleckou slovesnost nazýváme literaturou. Po tomto vysvětlení ani hlásky neodvolávám, ani čárky na svém tvrzení neměním. Lituji, že jsem už dávno neměl těch očí na české věci, kterými se dívám na ně nyní, od některého času, co cítím, že jim porozumívám. Podstata českého národa tkví v demokracii. Na demokracii položen základ českých dějin. Kdykoli česká demokracie byla oslabena, vrtkala se a neurčitou stávala podstata národa, ale aristokratism nikdy ji nenahradil. Kdykoli český národ sebe sama našel, demokracie opět vstupovala v popředí jeho dějin. Období husitské bylo živelným obrodem české demokracie a tím i českého národa. Porážkou demokratismu a vítězstvím aristokratismu po druhé ubit český národ, a ubit byl už tehdy, když ještě aristokratická literatura jeho plané květy vydávala. Bílá Hora byla pouze dokončením tohoto procesu. Nynější dobu vlastenci rádi nazývají novým obrodem národa. Já tu nevidím ještě mnoho známek obrodu, česká věc mi stojí ještě na příliš slabých nohou.«

»V tom neodporuji,« vpadl Jan Semerák; »česká věc opravdu stojí na tak slabých nohou, že se neobejde bez opory. Doma (na to slovo dal obzvláštní důraz a významně se podíval na Uhlíka i starého Boudu) té opory marně by hledal a čekal; proto se musí po ní ohlédnouti za humny a to je pro něj péče nejdůležitější. Když mu všechno vzali — pokračoval povýšeným hlasem a zkoumal očima, jaký dojem činí slova jeho na chelčické občany v skupině — když jej obrali, ožebračili a na konec ani té žebrácké hole vlastní v ruce mu nenechali, českému národu nezbyvá, než aby si pořídili hůl cizí (tato dvě slova pronesl ještě důrazněji) a měl v ní nejen oporu, nýbrž i zbraň a nástroj na trestání svých vrahů.«

V hromátce lidí to lehce zaševalilo. Nikdo neřekl slůvka, nikdo nevydal hlásku a přece bylo slyšeti, jak ve všech se něco pohnulo, jakoby to jejich duše byly. Jinak se neprozradilo, že porozuměli.

Uhlík byl na okamžik vyveden z koleje. Ne, že by to, co řekl Semerák, bylo mu nové a překvapující, vždyť na té půdě spolu se sešli; ale náhle si pomyslí, že snad se u něho, Uhlíka, a jeho mistra objevila jakási hlubší různost přesvědčení, a nad tím se zarazil. Farář užil nastalé pomlčky, aby se na hodinku se svými hosty rozloučil a důtklivě jim vložil na srdce, aby se neomeškali.

»A vy, starý Boudo, panu professorovi všechno povězte, nač se vás bude vyptávat, a potom je doprovodte na faru.«

Farář pospíchal odtud a děti, věšící se mu na ruce, marně ho zdržovaly. I on za mladších let rád si zažehral na zlý osud českého národa a v myšlenkách volával po tlusté holi: ale vždycky měl v sobě síly tolik, že rozhořčení v duši udusil a výrazu mu nedal ani samomluvou, neřku před svědky. A později si myslíval: co bych se o takové věci staral, ať taky nějaké starosti zbudou pro mladší pokolení. A aj! tu přijde muž věkem starší, učenější, také duchovní, a jak on mluví!

»Inu,« řekl si farář, »řádoví kněží vždycky vynikali smělostí a pravdu lípali do očí vrchnostem světským i duchovním, ani svatých otců nešetříce. Našinec té smělosti nemá. Zesedlačel jsem, zesedlačel! Ano, ano! Krom toho posvěcení a úřadu ničím se od svých sousedů neliším, leda ještě tím, že oni žijí v pořádném manželství a já nikoli. Já Pepičku zkazil. Co vše ona mi obětovala, ubohá! Jaký to osud! E, zakleju si: prokletý osud! Jiným kážu o milostech božích, které se získávají svátostmi, a sám nesmím býti účasten té svátosti, která je ze všech nejlidstější.

Snad nemyslím kacířsky? Ne, nikoli! Sedm je svatých svátostí, z nich šest božských a sedmá lidská, a to je stav manželský. O mně platí: jiným pomáhá, sobě pomoci nemůže. Jiným kážu a kážu o ctnosti, čistotě, dobrých mravech, o spořádaném rodinném životě jako základě spořádané společnosti, a sám jak žiju? Co jsem sám? Jak se nazývá hřích, jež veřejně, před očima celé osady své pášu? Ach, ani si vzpomenout nesmím! Ale Pepičky je mi líto, jak jí bylo, co ona zkusila, když za dveřmi slyšela, jak mi host svědomí rozebírá... Nu, což dělat! Hříšně-li žiju s Pepičkou, hřích můj padniž na svědomí těm, kdo pro nás, katolické kněze takový zákon vymyslili a jemu podrobili! Stydím se a přiznati se mohu, že jsem vždy míval jakýsi neurčitý pocit studu, když jsem myslel na svůj poměr s Pepičkou ku svým dětem. Studu a závistí. Záviděl jsem lidem, že mohou být veřejně manžely svých manželek a otci svých dětí, že se mohou k nim především světem znáti u jimi se pyšniti. A já jako kdybych byl Pepičku unesl a své děti ukradl. Žiju životem porušeným, nezákonným, hříšným, a jestliže tak žiju beztrestně, jestliže se nám tak žítí dovoluje, stydím se i za tu úlevu od přísnosti zákona. Špatný to zákon, při kterém ani zákonodárce, ani strážce zákona upřímně nemyslí na jeho plnění a jeho přestupkům dookořán otevírají vrata záhumenná! Pravdu má ten professor Hron; veřejná mravnost by získala, kdyby zrušen byl celibát. Kdybych byl chtěl žítí po všechem život bez ženy, byl bych šel do kláštera. Ale k tomu jsem se necítil povolána. Možná, kdyby mne Pepička byla oklamala, že bych byl zanevřel na ženské pokolení a tím nabyt způsobilosti k životu bez ženy. Ale mně se Pepička nezpro-nevěřila, o upřímnosti její lásky nikdy nebylo nejmenších pochybností a cele se mi přinesla v obět; já nemohl jinak, než tu obět přijmouti a Pepičku za ni dvojnásobně milovati. Ale tím vědomí mužovo neroste, když se za něj a jemu žena obětuje, a nemůže-li muž vedle své vyvolené ženy míti jisté pevné a silné vědomí, ku kterému ho vede jeho příroda a jež proto nazývá se mužným: ten muž neupravil svůj poměr k ženě správně, a dokud ta nesprávnost trvá, nemůže v jejich společném životě zavládnouti plné štěstí... Ano, ano, jen se přiznat! Vždycky jsem pocítoval neúplnost svého štěstí k Pepičce. Marně jsem pátral po příčině takových pocitů. Pepička vinna nebyla, ani já na sobě viny nenacházel, ale již mám vinníka: zpropadený celibát je to!»

Horkokrevného Uhlíka Semerákova allegorie o své a cizí holi rozdráždila. Zараžení jeho trvalo jen okamžik. Náhle Uhlík zatřásl hlavou, zakoulel očima, pustil knoflík Semerákův, prudce

za knoflík uchopil mladého Keníka a k sobě přitáhl. Mladík i jakoby se vzpouzel, i jakoby šel rád. Stanuv u samého Semeráka a starého Boudy, rozpačitě sebou ošil jako člověk, který z nadání zapadne do nerovné, ale vážené společnosti. Cizího kněze jakoby se bál, ale k starému Boudovi obrátil se tváří uctivou i důvěřivou. Když pak se starý Bouda od něho poodvrátil, Keník pospíšil si pozdravit:

»Dej Pán bůh dobrý večer, dědoušku Boudovic.«

Zapomněl, že výměnkáře pozdravuje po druhé.

»Dejž to Pán bůh, chlapče Keníkovo«, odzdravil starý Bouda ledabyle, ale přece tak, aby neurazil.

Uhlík mladíka za knoflík ještě blíže k sobě přitáhl a dal mu otázku:

»Kde ti je hůl?«

»Hůl? Nemám žádné hole. Dokud jsem malý krávy pásal, mívál jsem pasáckou hůl.«

»Myslím takovou hůl, na jakou se při chůzi opíráme.«

»Nemám takové hole, ale náš tatík má; už je starý a často churaví. Mně hole třeba není. Až budu stár a churav, také si hůl pořídím.«

Uhlík pustil knoflík mladíkův a obrátil se k Janu Semerákovi.

»Slyšeli jste, důstojný pane. Česká věc stojí na slabých nohou. Český národ upadl mezi lotry, lupiči ho oloupili a strašně zbili, tak že dlouho na lůžku ležel a dosud se z ran nevykřesal. Jedva že může s postele povstat a trochu pocházet. Bez opory hole to nejde. Hole mu je zapotřebí, své nebo cizí. Ale kdo je stár a nemocen, ani svou, ani cizí holí škůdců svých nepotrestá. Chvála bohu, český národ není stár. Až se vyhojí a úplně ozdraví, bez své jako bez cizí hole jaře si bude poskakovati, a když bude mlád, zdravý a silný, i bez hole se s nepřátele správní a možná, že na ně vezme něco jiného.«

V lidech to opět zaševalilo, již poněkud živěji. Přistoupili blíže, a seskupili se hustěji. Oči se jim zaleskly, někteří se usmívali. Ale nikdo nedal na jevo: rozumím — nerozumím.

Viktora odskočil od Kořínka, pozdvíhl zafaté pěstě, pohrozil první a vzkřikl: »Pěšť!«

Všecky obešla hrůza, již v přítomnosti šíleného siláka vždycky pocífovali. Děti se daly na útěk, ale zastavily se vidouce, že Viktora za nimi neběží. Oráč na pluhu dal svému obdivu výraz řka:

»Sakra, to jsou pěstě! Ten by pěstí vola zabil!«

(Pokračování.)

Komentář.

DOPIS Z BĚLEHRADU.

(Tragikomedie o vlastizradě. — Proces záhřebský. — Dr. Friedjung. — Záležitost Vasiče — Odhalení Forgache. — Rozčarování. — Triumf Srbů. — Tajné přelíčení. — Zásluhy Masaryka. — Boj o pravdu a neoslavistě.)

Vasič je odsouzen. — Srbové triumfují! — Skončil třetí akt tragikomedie nebo trilogie tragikomické, jejíž aranžerem a režisérem byl Hehrenthal a reky po pořadě provokatér Nastič v procese záhřebském, prof. Friedjung v procese vídeňském a falsifikátor Vasič v procesu bělehradském.

Bylo by to veselohrou, — kdyby nebylo půlročního vězení 45 nejlepších synů Srbska, kdyby nebylo ve tvář uhozeno celé Srbsko, a kdyby nebylo vyvoláno ono vzájemné napjetí Srbska s Rakouskem.

Avšak Srbsko přece může vůči vůdcům politiky rakouské nésti hrdě vztýčené čelo, zatím co oni se mu přímo do očí podíívati nemohou. Proto není divu, že Hehrenthal tichne, Friedjung se zahrabal do fasciklu své »vědy« a Forgach ustavičně jezdí na porady do Vídně, co dělat, kam se uchýlit. — Vrabci v Bělehradě již zpívají kuplety o Vasičově aféře, — ale hrabě Forgach si stále nemůže domyslití epilogu.

Srbové s Hrvaty ze všech třech procesů vyšli vítězně. V Záhřebě soud stavěl již 45 šibenic — a spokojit se musel několikaměsíčním vězením, které ještě vyšší instance pak zrušila.

Aféra Vídeňská s Dr. Friedjungem skončila opět fiaskem chytré politiky rakouské, při čemž se ukázalo, že v Rakousku stejně jako v Rusku a Prusku mohou vědecké kathedry universitní sloužit jiným účelům, než vědeckým.

A zapadla opona nad procesem bělehradským tiše, lehce. —

Jakýsi pan Forgach odkryl jednou neobyčejně vážné dokumenty, z nichž, jako z tlamy draka zavanul zbojnický vzdor proti říši zadunajské. Nedojedl, nevyspal se a jen běžel k otcovskému srdci, aby si postěžoval a nabral dechu v takovém nebezpečí. Neboť v dokumentech těch stálo, jako na dlani, že Rakousko musí zhytnout dřívě, než kohout třikrát zazpívá, že už táhnou hordy divokých, kulemi a prachem ozbrojených Srbů, — bezmála jako kdysi Hunové nebo Tataři — na sousední říši, aby ji rozdrtili a na troskách zbudovali veliké, nerozdílné Srbsko, jež by se táhlo až k zálivu Rjeckemu — a které by (což bolelo nejvíce) zmátlo bujné plány rakouské na Balkaně.

Tu se však zjeví Masaryk, a — nelítostně masakruje s takovou námahou »odhalené« dokumenty i vývody Vasiče i nejlepší sny pana ministra.

Pro osvědčeného diplomata, jakým je Forgach*) toho bylo dosti, a to tím více, poněvadž podvrženost Vasičových dokumentů byla nezvratně dokázána stejně jako nesmyslnost odhalení rakouského vyslance.

*) Jest charakteristické, že p. Forgach jde ve své politice proti Srbům jenom za hlasem tradice. Nedávno náhodou jsem odkryl jednoho z jeho předků hr. Pavla Forgache, jenž v XVIII. st. se proslavil pronásledováním Srbů za vlády císaře Karla VI., byl hlavní příčinou nešťastného povstání Pezy Jegedincé (1735 r.).

Proces bělehradský s Vasičem ukázal, že národ srbský zdobí rytířskost v pravdě slovanská, — třeba ne vždy v politice výhodná. Aby Rakousko nebylo ještě více kompromitováno, proveden proces tajně, při zavřených dveřích.

To byla nejelegantnější revanche za všechna příkoří, pomluvy a ponížení jež Srbsku připravilo Rakousko po celá poslední tři léta. Celý svět se o ní dověděl a učinil si úsudek — ne v neprospěch Srbska.

Když se již mluví o vítězství Srbů na celé čáře, jest těžko nevzpomenouti hlavního a morálního původce tohoto vítězství, profesora F. Masaryka. Patří mu uznání netoliko Srbů, ale všech lidí hájících idey pravdy a spravedlnosti. Třeba před ním skloniti hlavu, ne jako před vítězem nad Friedjungem, nebo kým jiným, ne jako před Slovanem tradujícím prav druhých Slovanů, ale jako před člověkem bujajícím ve jménu čistě pravdy, ve jménu svaté povinnosti, již sám sobě uložil, jako člověku a učenci, jako Slovanu a obyvateli říše rakouské.

Pani Slavianfilové a la Bobrinski et consortes berte si příklad! To znamená býti Slovanem, beze štítu staro- či novoslavismu! Sava.

REHABILITACE RUKOPISŮ.

Dva nejmenovaní staří vlastenci zvedli neprovedenou myšlenku Hlávkovu a vypsalí cenu 4000 K na revizi rukopisných sporů, ovšem s tendencí, aby byly námitky proti pravosti vyvráceny. Co všecko vyvolá takový důvěřivý, nezlomný idealismus! Radość u pravověrných, úsměv útrpný či zlomyslný u vítězů, zlost v kruzích vědeckých, že opět jsou drážděny a volány k nové sekci mrtvol — ve mně a v mnohých myslím stesk, že tu zašel obětavý idealismus do slepé uličky, ač by byl mohl v sousední dojít krásného cíle. Rukopisy, jako památka kulturní dávnověkosti, jsou nenávratně mrtvy. Toho žádná revize již nevyvrátí. Ale Rukopisy přece ještě žijí, to bohatším životem své krásy, umělecké síly; a to bylo skoro zapomenuto za přívalu filologických, paleografických a historických šarvátek. Věda nám se špínou vylila krásné zdravé dítě. Místo aby dosáhla přesunutí dobového z 10.—14. století do 19., dosáhla, že byly Rukopisy z našeho vývoje škrtnuty vůbec. To zlo nebylo posud odčiněno, neboť literární kritika neměla dosti odvahy, aby stejně bezohledně zakřikla vědu, jak bezohledně nakládala ona s uměním. A tu rehabilitovat Rukopisy bylo by krásným skutkem. Život jejich očistit od příměšků a dat mu vzplanout! Nemá menšího významu než Máchův »Máj« ani po hodnotě, ani po vlivu, ba jistě má význam větší. A je za ním stejně povržená a nedocenená existence básníka, což obě volá po rehabilitaci a po člověku, jenž by ji provedl. Nelze ovšem měniti ustanovení obou zakladatelů ceny, jako nelze vyvrátiti jejich víry v pravost Rukopisů. Ale Museum, jež převzalo provádění, mělo by jim říci, aby věc doplnili tak: nebude-li míti revize jejich pravosti výsledku, nechť cena jakkoliv přispěje k nápravě krivdy umělecké, na níž spáchané. S.

JUBILEJNÍ ČLÁNKY

(o Máchovi, F. X. Svobodovi a jiných a jiném) v pražských časopisech pročísti, nebývá zaměstnáním potěšujícím. Z většiny vane dojem, že pisatelé vítají v kalendáři takové datum, aby měli o čem psátí. Věru, že nejsou naši essayisté vynálezci nových temat, a proto se drží, a drží, když jim nadejde příležitost z venčí, až skoro přechází čtenáře trpělivost. Kdyby byl někdo zvážil ty články (ku př. o Máchovi) z různých per, aby

našel, co kdo povídá nového nebo aspoň osobního, — byla by to žeň skrovňoučká. Nanějvýš by, pozoruje sloh, sebral dokumenty psychologické o práci k níž se nechce, ale jež se musí. Tato pražská publicistická škola kazí i leckoho v sousedské zemi. Tak bývá trapno čísti mnohé literární feuilletony v některých moravských, zejména když je čísti, odkud si pisatel vzal (špatnou) předlohu. — Přes to neopomenou Pražané v každou vhodnou chvíli mrsknouti káravým bičkem po Moravě (referát o Neumannovi v »Přehledu«), jakoby u nich dle bajky o člověku se dvěma pytly, nic nebylo lze vytknouti.

K. St.

PRAŽSKÝ NAKLADATEL,

jeden z těch, kteří za několik let vydají dobrou knihu, inseroval před Vánoci, že vydá v illustrovaných sešitech Klicperovou »Jindru«. Tázete se, proč si nakladatel náhle vzpomněl na tohoto, skoro zapomenutého autora? Zemřel 1881, v r. 1911 vyprší doba, do níž je nakladatel povinen platiti dědicům honorář. A tak čeká český obchodář, kdy konečně mine těch mrzutých 30 let, — a než ještě mine, již bubnuje do světa: »Vyjde Jindra! Překrásná kniha! Kupujte! V žádné české domácnosti . . . Jen jedenáct sešitů s obrázky!« — Jaký vhodný podnik! Kámen se silnice zvednutý není lacinější než dílo spisovatelovo — za třicet let po smrti Nebyl jsem nikdy obchodníkem i kdyby jím byl, snad by také sáhl po tom laciném Jindrovi, inseroval bych, vše jako ten pražský nakladatel, — ale podepsat se na takové chytráctví, to bych se přece jen snad zastyděl.

K. St.

PRAŽKÁ TITĚRNOST.

Jaké štěstí, že o nás svět neví. Představte si, že by Praha byla Paříží a pražští konšelé byli v municipální radě. — Najednou jednoho dne z rána bějna prodavačů novin probíhala by boulevardy a s velkým řevem po jednom sous by nabízela čerstvá čísla s reprodukcí škatulkou cigar pod pultem založenou a s dvěma krabičkami voňavek, jimž se dal jakýmsi holičem uplatit člen municipální rady, což mu ostatní členové ve světovém monstre-procesu nad slunce jasně dokázali, a všechny časopisy humoristické i nehumoristické plny by byly zpráv a podrobností z onoho procesu, a orgán strany strašného provinilce, jehož svého času tolik favorisoval, provedl by nad ním popravu, a prohlásil ho mrtvým. —

Svět by se podivně na nás zakoukal a Praha byla by brzo mezi evropskými veleměsty asi tak proslulá, jako je u nás proslulým Kocourkov. Tak jsme však za větrem a z pažských denníků se to na štěstí nedostane dále. —

Nechceme hájiti Březnovského, ale vyvolávat uplatkové afery z toho, co vůbec ráz úplatku nemá a spíše svědčí o slabošské dobromyslnosti, než zjištění vědomé, a tolik vzdouvat vzduch pro nepatrnosti, když se už mlčelo tolikráte, kdy bylo povinností opravdově zakřiknout — to patří do operety.

ADOLF VESELÝ: ŘEČ ZEMĚ.

(Nákladem Neperiodické edice v Brně. Cena 1.20 K). Kterou prvou knihu básní by nebylo možno zabít, chceme-li? »Řeč země« by bylo možno přímo rdousit. Stačilo by jen vrhnout se na tvrdý básníkův styl, jenž někdy nezná rytmické plynosti a syntaktické plnosti, jenž dovede přenést všechny myšlenky občas holými takřka větami, někdy i řadou apostrofoických výkřiků, a jindy zas, chce-li být složitý až krutou sestavou. Stačilo by několik citátů a mladá hlava by padla.

Jeden příklad za všechny jiné:

Plá vášně hostie, v nás, ždaná, černý
váš těla stvol. A rytmický tak čistý! —

Ale což vycházejí prvé knihy veršů, aby byly zbíjeny? Lze o mnohých, o stech a o stech lze srdečně mlčet, protože úmrtnost je u nich větší než u dětí. Mlčení stačí. Ale je-li mladá ta hmota (sotva ještě po dobná žádoucím, krásnému, dospělému tělu), je-li zdravých kostí, zdravé krve, pak je radno vzít a prohlédnout a důvěřivě vyčkat i pomáhat.

Řeč země je z nich. Její tvrdost slavná je harmonické tvrdosti obsažené. Nehledá vyšlapaných motivů a obrazů; chce jít až k průměrným vzduchům a někdy k nim dochází, zvláště tam, kde opravdu se blíží zemi. (Odpoledne ve starém Řecku a Letní odpoledne na pť. a z lidských zas Příchod nemoci). Tam překonává i příliš zdůrazňovanou strobesť a nachází prostý tok myšlenky i rytmu, uvolňuje se, a třeba je to bezděké, nebo právě proto, že bezděké, dává věřit v zdravý příští růst.

Kdo má dost odvahy postavit se nelibivým, vzdorným smračením před svůj vlastní soud, bude mít odvahu promyslet tvrdě i svou budoucnost, a uvidí-li ji za horami technických nesnází, bude mít i sílu a vytrvalost, aby se na ně rozběhl. Cestou rostou síly. E. S.

PERKŮV ZÁKON.

Správní soud učinil několik rozhodnutí, jimiž se přiklonil k původním intencím, jež měli navrhovatelé a tvůrci moravského paktu r. 1905 ve věci Perkova zákonu ohledně zápisů do škol. Perkově zákonu se vytýkalo, že není dosti jasný a připouští několikery výklad. Toho se také plně využítkovalo a ministerstvo Marchetovo vydalo k němu nařízení úplně protichůdné zásadám, z nichž zákon Perkův vyšel. Poslední rozhodnutí správního soudu a jich obžaloba předsedou správního soudu ryt. Alterem proti dr. Jarolímovi do určité míry rehabilituje Perkův zákon. Prozatím však jen theoreticky, poněvadž ministerstvo vyučování naprosto nechce z toho vyvoditi důsledky a svou praxí znemožňuje provedení Perkova zákonu. Je to obdobný zjev jako při soudnictví a vlastně ve všech oborech, kde rovněž se sáhá k stavu ilegálnímu, kdykoli z plnění zákonů měli by nevýhodu Němci, třebas se to týkalo výhod a zřízení, jež jim nikdy nepatřily a patřiti nemají.

V čem příčina toho spočívá, napovídá orgán dra. Perka:

„Jedině a pouze v tom, že na české straně není dostatek politiků, kteří by německé schytralosti a mazanosti Brassů a d'Elvertů dovedli čeliti, kteří by je dovedli zkrotiti mocí práva, daného platným, od Němci dobrovolně přijatým zákonem.“

Není to sice jediná příčina, ale jedna z hlavních. Perkův zákon však není pouze záležitostí moravských politiků, ale celé české delegace, která by měla podati návrh na obžalobu ministra vyučování, poněvadž svým stanoviskem porušuje platný zákon.

Za redakci odpovídá Otakar Skýpala v Mor. Ostravě. — Tiskem knihtiskárny Birguse a Riedla v Přívoze. — Veškerá práva vyhrazena.